

ต้อโละปาตานี

วิถีการพัฒนาร้อยยั้งยืน

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน
กรณี โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา

© อรัญ สุขศึกษา/กรีนพีซ

ต้อโละปาตานี

วิถีการพัฒนาร้อยยั่งยืน

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน
กรณี โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา

พฤษภาคม 2561

TELUK PATANI

Sustainable Livelihood and Community Health Impact Assessment: A Case Study of the Proposed Coal-Fired Power Plant Project at Thepha, Songkhla

1. The ecology of Teluk Patani

'Teluk Patani' is a Melayu name – 'Teluk' meaning bay and 'Pata' - beach. Also known as "Pattani Bay" the local fishermen describe it as an area that extends from the coast of *Thepha* district of *Songkhla* province, through *Nong Chik*, *Yaring* districts to *Tachie Cape* of *Pattani*. It covers the outer sea, called '*laut luar*', inner sea or '*laut dalam*' and mangrove forests. The area features piles of submerged rocks and coral reefs – real and artificial, all along the coastline with marine ridges in the middle of the sea.

Pattani Bay features mudflats and mangrove forests with a mix of fresh, saline and brackish water. The estuaries that lead to the western side of the bay are '*Paksakom*', '*Thepha*', '*Koh Laenang*' canal, '*Bang Rapa*' canal, '*Tanjung Pao*' canal, '*Sai Moh*', '*Bangtawa*' canal, '*Bang Plamoh*' canal, and *Pattani* estuaries. These originate from the '*Sankalakhiri*' mountain range, through the ten-thousand-rai '*Tu Yung*' canal and '*Bangpu*' mangrove forests which are natural fish nurseries. The sediments carried by these estuaries contribute to the natural abundance and rich biodiversity of the region. There are plentiful of agarophyte and seagrass – especially *Halophila ovalis*, a favourite food of the Dugongs. *Pattani* Bay wetlands are therefore rich in natural resources, an important nesting habitat for different species and a suitable area for small scale fisheries and an important local fishing ground of Thailand's deep South.

2. The way of life and livelihood

The majority of the local fishing communities around *Teluk Patani* are Muslim. In 1992 widespread use of push nets and trawlers caused a drastic decrease in fish populations as well as loss of local fishing gears. This caused some of the fishermen to flee to Malaysia for work. However, there were some who fought for legal control and marine resource restoration as solutions. In order to support the livelihood of the local fishermen various groups, networks, as well as associations of local fishermen were established. They are primarily involved in setting the community rules for marine conservation, restoration and for sustainable use of

สารบัญ

- 13 นิเวศต่อโลปะตานี
- 19 วิถีประมงพื้นบ้าน
- 33 เกษตรกรรมทพ
- 47 โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินทพ
- 53 การจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ
- 57 การประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน
- 65 ผลกระทบจากการบังคับโยกย้ายและการจำยอมย้ายถิ่น
- 73 ข้อเสนอต่อการพัฒนาต่อโลปะตานีอย่างยั่งยืน

marine resources. They also participate in the making of fisheries-related laws and policies and are part of the decision-making processes for plans affecting the ecology and marine resources.

Today, the sea has regained its natural abundance. Fish populations have bounced back in the sea, beach and in the canals of the mangrove forests. One visible indicator confirming this is that local people can catch fish with bare hands again. They also source food and make food products from the fish and krill they catch along the beach. *Teluk Patani* is so rich in seafood resources – it not only feeds the local people but can also share its produce with others. The catch is sold fresh on the villages' fish markets or in the fresh markets as seafood products in the form of dried fish, dried shrimps, shrimp paste, etc.

Local fishermen also sell in the fish markets (on the fishing pier) or send their catch to the seafood processing plants, e.g. 'Mahachai' market and others in Bangkok. Further, seafood is traded with merchants coming from Malaysia and exported to countries such as Indonesia, Japan and Bangladesh.

Fishing in *Teluk Patani* can be categorised into four groups: 1) without fishing boats— using only fishing gears, which includes catching with bare hands, 2) boats without an engine or paddle boats, 3) boats with a small engine or local fishing boats, with and without registration. There are more than 5,000 of such boats, and 4) big or commercial boats. There are more than a thousand of these in the bay, coming from *Nakhon Si Thammarat, Narathiwat, Surat Thani, Rayong, Phetchaburi, Songkhla, and Pattani*.

The income of the local fishermen in *Thepha and Songkhla* ranges from 25,000 - 30,000 baht per month which excludes additional earnings from vegetable growing and seafood products such as shrimp paste, dried shrimps and dried fish. Those without boats who catch with their bare hands can earn up to 300 - 700 baht a day.

Besides fishing as their main source of income, the local people also grow rubber trees, coconut trees and vegetables like cucumbers, long beans and corns on a rotational basis. A popular cash crop is the 'Thepha Watermelon' named after the place where it is grown, sold, and distributed in the deep South. Popular local rice varieties like *Jante, Huana, Chorlung, Homchan, Lookpla, Lepnok and Sangyod* are farmed once a year for subsistence and the surplus is sold. Locals without land offer labour to landowner neighbours for rice cultivation for which they receive a half share of the produce. Such landowner-tenant relationships without rent are also practised for growing vegetables and coconut trees.

3. Proposed coal-fired power plant project at Thepha

The proposed power plant project at *Thepha* led by the Electricity Generating Authority of Thailand (EGAT) is a coal-fired power plant with two 1,100-Megawatt (MW) units to be constructed in a 4.5 square kilometers land in *Moo 4, Pakbang* sub-district, *Thepha* district in *Songkhla* province – a part of *Khao Pachang-Laemkham* Non-Hunting Area. This area is currently used for the communities' residence, agriculture and for animal husbandry. It houses mosques, Pondok schools, Islamic graveyards and workplaces of the people, both on land and in the sea. According to the Environmental Health Impact Assessment (EHIA) report, there are 152 families that will be evicted from the area.

The power plant will use bituminous and sub-bituminous coals as the main fuel. These will be imported from other countries including Indonesia and Australia by ships of 13,000 deadweight tonnage, of around four trips a day. The plant is also designed to use biomass pellets at not more than two percent rate and will use co-firing as well as diesel to start the engines.

The port of the project will be three kilometres away from the coast and good for up to four ships to port at once. It will use two screw conveyors, which are run continuously by electricity, for the unloading of coal at 2,000 tons per hour rate at the least and is designed as a closed system.

The power plant will require around 21,700 tons of coal per day, or 6.7 million tons per year (calculated at 310 working days annually), 1.4 million tons of which is reserved for use in the project area only, which is good for generating electricity for at least 60 days. The coal will be stored in two buildings of 165x760 square-metre-area each, totaling 157 rais of storage space of around 40 metres in height. In each of the buildings, coals are stored in two rows of 55 m.x725m.x21m. (height) or 350,000 tons for each row.

The electricity will be generated 24 hours a day. Coal will be transferred from the coal storage buildings by conveyor belts, ground to the right size and then burned for hot gas. The power generated by the heat of the coal fire will be used for producing pressure steam at 566 degrees Celsius. The superheated steam produced is then sent to the turbine electricity generator to propel the turbine machines and the electricity generators which produce electricity.

The heat distils the water which is freed from impurities and minerals. The hot gas which may have some contaminants will be collected and treated differently. Bottom ash will be collected from the bottom of the burners and the fly ash that comes out with the exhaust will be caught by the electrostatic precipitators.

The steam coming through the turbine will be sent to the condenser which will produce water thereby releasing the heat through the cooling process.

The project will employ the 'Once Through Cooling Water System', using seawater as a coolant. This will require 9 million cubic metres of seawater daily brought into the plant through two planned waterways each measuring 2.5-metre wide and 500-metre long. Their depth will be 3.55 metres from the mouth of the water pipe to the pumping station.

It is estimated that seawater pumping for cooling system will result in losses of Phytoplanktons at 9×10^6 cells per second, Zooplanktons at 9×10^6 cells per second, and 245 young fish per second. It is to be noted that the water pumping will run 24/7.

The water used as coolant will be released back into the sea 2.5 kilometres away from the coast. The depth of the water at the end of the two pipes is 7.1 metres. The temperature of the seawater at the end of the pipes will be increased by not more than 3 degrees Celcius.

Two ash ponds measuring 12 metres in depth with the highest level at 8 metres above sea level have been designed to collect the ash produced throughout the project's life. The ponds take an area of 740 rais each with a capacity to hold 6 million cubic metres lined with leak proofing materials to prevent water leakage to the environment.

4. Thepha town

Thepha district in *Songkhla* province, is a coastal town at the mouth of the *Thepha* river, with historical importance. It is rich in natural resources, especially its forests, as well as its transportation advantages, thanks to its strategic location. This is due to the fact that the *Thepha* river originates in the *Sakalakhiri* mountain range between Thailand and Malaysia and flows through to the Thai gulf at the *Thepha* estuary. *Thepha* in the past, therefore, had a lot of shipyards for cargo ships and battleships because it was right in the middle between *Songkhla* and *Pattani* who were engaged in frequent wars. Besides, *Thepha* was one of the Japanese army bases during World War II as is still evident today.

Thepha has ecological systems that are connected as '*Khao Na Pa Le*' (mountains, forests, rice farms and sea). The indigenous people of this area – *Le* (sea) people and *Chai Kuan* people (*Kuan* in southern dialect means soil mountain or hills) have been trading with each other for a long time. The *Kuan* people would bring forest produce and rice to sell or trade with *Le* people, especially for their salt and dried seafood.

The country's railway line to the South goes through *Thepha*. Rich with natural resources *Thepha* was also a stop to refuel firewood, for the then steam locomotives—hence the long stopover in *Thepha*. The locals, both Buddhists and Muslims in the *Thepha* market would, therefore, sell food to the passengers on the trains. Foods would be sold in bowl-shaped banana leaf with different kinds of curries, especially the green curry and the not-to-be-missed fried chicken. Thus, the '*Thepha*-fried-chicken' has been famous since those days.

The livelihoods of the people in *Thepha* until the present day has mainly centred around mixed agriculture and fishing. They grow a variety of local rice enough to feed people of the entire district. Integrated farming with rubber trees, coconuts used for curries, young aromatic coconuts, watermelons, pumpkins, pepper, limes, vegetables etc. is practised. *Thepha*'s wide-ranging geomorphological attributes, arable lands and abundance of resources have made it a suitable and preferred habitat for communities to settle in for hundreds of years.

5. The process of the Environmental Health Impact Assessment (EHIA) report

The potential impacts the proposed coal-fired power plant require the Environmental Health Impact Assessment (EHIA). The Electricity Generating Authority of Thailand (EGAT) therefore hired the Consultants of Technology Co., Ltd. (COT) to undertake an EHIA analysis and produce a report. The company has organised the following:

Sunday 2 November 2014: A public hearing forum for the drawing up of EHIA's scope and important points (public scoping).

February - June 2015: Public hearings for impact assessment of the project.

27 July 2015: Public hearing for the review of the draft EHIA report, followed by the revised draft which was sent to the Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning (ONEP) for review from an expert committee.

17 August 2017: The appointed committee (of experts) resolved that the EHIA report could be submitted to the National Environment Committee.

The people in *Thepha* received information about the project for the first time at the public scoping stage. Following the notice, the communities that would be affected directly and indirectly and especially those who would be displaced from their birthplace along with the local fishing people came together to form the "Network of *Songkhla-Pattani* People Against Coal", and have continuously protested against the project. They were not allowed to participate in the public review and to clarify to the EHIA Expert Review Committee. Finally, the Committee approved the EHIA report for the submission to the National Environment Committee for review which led to a directive to conduct a Community Health Impact Assessment (CHIA).

6. An inspiration for the Community Health Impact Assessment (CHIA)

"Since my birth, I have lived in this invaluable environment which cannot be bought by money. It is the purity of the environs, the beautiful sea, friendships, brotherhood, unique culture and traditions that are intrinsic values of *Thepha* which cannot be compromised. Here, people have lived peacefully with each other regardless of their religion and faith. Thai Muslims and others have lived together happily in *Thepha*. But divisions started appearing just at the first stage of the coal-fired power plant project. Misunderstandings led to uncertainty in our friendship and fellowships. We depend on the sea to make a living. If the coal-fired power plant project goes ahead we have no idea where we will be and how our lives will be. To be displaced from our ancestral homes is not a mere act of moving out – it is a collapse and destruction of communities along with our unique identities. I feel anguished in trying to explain how it feels in words to those who have never been

forced to leave their abodes.” These words belong to Sanusi Sarae, a local fisherman in *Teluk Patani* who lives in the proposed project area. His view is shared by many others facing the same plight.

The resolve of the EHIA Expert Review Committee on 17 August 2017 has caused a collective suffering of the community peoples. But it did not take long for suffering to be transformed into power and inspiration for those who chose not to surrender or become the victims of development. They started the process to review the EHIA report in detail, especially the parts that would have an impact on the communities.

7. The Community Health Impact Assessment (CHIA) Process

The Community Health Impact Assessment (CHIA) is part of the Health Impact Assessment (HIA) process according to an announcement made by the National Health Commission. It focuses on enabling communities to gather information related to the possible impacts and support their negotiation in the decision-making process. This will lead to development that is good for communities and resonate with the principles of sustainable development. It is a six-step process that involves: 1) identifying the community values, 2) understanding the impact of the project on the communities, 3) understanding the community’s rights and participation in the public policy-making process, 4) impact assessment, 5) moving to the decision-making process, and 6) monitoring and evaluation.

7.1 Using the community map to identify values and community impact scenarios.

The community people started by drawing the community map to identify the intrinsic values of *Teluk Patani* i.e. ecology, the way of life, culture and use of resources. It was evident that the range of people that will be potentially affected by the *Thepha* Coal-Fired Power Plant project extends far beyond the communities in the immediate vicinity of 5-kilometre radius from the plant site.

The project will have far-reaching implications for the lives of the people who rely upon *Teluk Patani* for their livelihoods. For example, *Teluk Patani* is an important fishing ground for local fishermen in the deep South, and a hub for the fisheries-related local economy. The boats run in the bay, from *Songkhla* to *Laem Tachie*, *Pattani* and beyond. Any ecological changes in this area causing depletion of marine resources will not only affect the fishermen but also those making a living out of fishing-related businesses. These include the shipyards, the boat builders and painters, sellers of fishing gears, fish markets, vendors and shopkeepers, ice houses and shops, tea shops, seafood processing plants and lastly consumers. All these actors lie interconnected in the same value chain and economic system as documented in the first paper called “*Teluk Patani Darussalam, Land of Peace*”.

7.2 The EHIA report review process and risk mapping

The review process of the Environmental and Health Impact Assessment (EHIA) report was started with an attempt to understand the structure of the report from chapter 1 to 7. The community people were then divided into different reading groups based on their interest, e.g. project site selection and site conditions, types of power plant projects (types of coal, transportation, chemicals, water usage, pollution management, etc.) marine ecosystem, beaches, mangrove forests, moving of households, agriculture, and community participation. They would then verify if the information put in the report was correct following which a “risk map” was drawn using the *Teluk Patani* community map superimposed by the coal-fired power plant project plan layout.

The exercise revealed the positional plotting of key functional structures like the bridges for the transportation of coal, pumping pipes, sewers, coal storage buildings, ash ponds, drainages and how these structures would affect the existing natural formations like coral reef ranges and fishing equipment of locals. The risk mapping suggested that the long-established fishing grounds for seabass, shellfish and krill will be disturbed by big pumping pipes that draw seawater as a coolant. The community people also undertook surveys of canals in the mangrove forests to look at points where the used water will be released through the *Tu Yong* canal. They found that the waterway connects to Pattani through a network of mangrove forests used by people in the past to commute. It is now used for local fishing and therefore houses fishing gears.

7.3 The anticipation of the project’s impact on the communities

The community people carried out impact assessment by themselves and applied the framework and indicators used by the consultant company.

The risk map enabled the local people to conclude on their concerns about the project’s impact in three key points: 1) displacement of community people, 2) impact on fishing and 3) impact on agriculture, e.g. local rice varieties, watermelon, mixed farming.

As a result of this assessment, the communities anticipate that the proposed *Thepha* Coal-Fired Power Plant will adversely impact the communities at the highest level and in all aspects, as follows:

1) Change in the population structure

This will be caused by the influx of 3,500 workers. Such a sudden increase of new faces in numbers greater than the people living in the Moo 4 area (project site) will exert a high impact on the prevalent social structure. There are risks for communicable diseases and new patterns of illnesses. Additionally, the introduction of families of the migrants may bring in problems like infectious diseases, drug addiction and crimes.

2) Change in the family and clan structure

Because almost all of the households in the Moo 4 *Ban Klong Pradu* will have to be evicted, the relationships and ties of the families and clans in some areas will dissolve. Paying homage to the deceased ancestors in the Muslim graveyards will be difficult. The fishermen will change their traditional occupation or go fishing in far-off areas with related consequences.

3) Change on the people's way of life

People of *Thepha* live in connection with the Islamic principles and are peace-loving and religious. The power plant and the influx of migrant workers could lead to activities that are not in line with the Islamic teachings thus affecting their freedom and comfort of living in *Thepha*. It is noteworthy that the activities run by the EGAT have already caused divisions in the community people among those supporting and opposing the project.

4) Change in the local governance

The local government will have to bear additional burdens in taking care and maintenance of the infrastructure which will be affected by the transportation, meeting the demands for water supply and electricity systems, managing increased wastes and possible accidents caused by chemicals, as well as social problems.

5) Different industrial activities

Not all new industries will be suitable for the communities and agricultural diversity would be more suitable compared to industrial one.

6) Fairness in employment

The abundance of natural resources provides the community people with a lot of opportunities for making a living. According to the EGAT, they currently do not have the skills required for working on the project. It is to be noted that the minimum wage is less than the daily income that the community people currently earn.

7) New classes in the community

Although the project has not yet gone ahead, there are already divisions among the community people between those supporting and opposing the project. This division is expected to exacerbate with the in-migration of people from outside. Moreover, due to a lack of understanding of the community's culture, the EGAT's planned CSR (Corporate Social Responsibility) will not help mitigate the problems or strengthen the ties among the community people.

8) The collapse of social network

Since the community people are related to closely knit families and clans, their out-migration will result in disconnection of these relationships and erosion of culture. The psychological effect and impact on the feelings of people who remain in the area will be immense. Moreover, many religious activities will be affected by the change of clan members.

7.4 Proposal for the sustainable development of Teluk Patani

Sustainable development is the development that does not leave anyone behind. It should put the people's participation at the centre, and allow them to be well informed of direct and indirect, short and long-term impacts of the developmental activities. They must be enabled to choose and have self-determination without being coaxed, forced, or victimised.

The way of life of the communities of *Teluk Patani* is very much interrelated with its natural resources, both in the economic dimensions and the way of living according to the religious teachings, as well as the Muslim culture. Development of *Teluk Patani* should, therefore, be one that is well suitable for the natural resources base and culture, and implemented through a process that involves the local people in setting goals and direction for development. There should be no discrimination of any persons or groups from participating in the processes.

There are different options and pathways that the development of *Teluk Patani* could take viz. fisheries, agriculture, food and food processing-related industry or tourism. Whichever developmental activity is chosen it must not fail to ensure the long-term sustainability of natural resources to be handed over to the future generation thereby ensuring sustainability of the communities themselves. In line with the principles of democracy and decentralisation, everyone in the community must be entitled to equal rights to be part of the selection and decision-making processes for the development of their communities. There should be no policies made by the central government that take away the foundations of people's livelihoods or peoples' rights to set the directions for the development of their birthplace.

1

นิเวศ ต่อโลหะปาทานี

© เขมวโละ ธีรสุวรรณจักร

© อริญ สุภิกพาย/กรีนพีซ

© อริญ สุภิกพาย/กรีนพีซ

“ตือโละปาตานี” เป็นภาษามลายู โดย “ตือโละ” แปลว่า อ่าว ส่วน “ปาตา” หมายถึง ชายหาด หรือที่เรารู้จักกันในนาม “อ่าวปัตตานี” ชาวประมงพื้นบ้านเล่าว่า มีขอบเขตตั้งแต่ชายฝั่งทะเล อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ผ่านอำเภอหนองจิก อำเภอเมือง อำเภอยะหริ่ง ไปจรดแหลมตาชี จังหวัดปัตตานี มีทั้งส่วนที่เป็นทะเลนอก เรียกว่า “ลาโอะ ลูวา” ทะเลใน เรียกว่า “ลาโอะ ดาแล” และป่าชายเลน ใต้ท้องทะเลมีกองหินธรรมชาติจำนวนมาก ทั้งที่มีชื่อและไม่มีชื่อ อาทิ กองหินตาชะ กองหินตูวอ กองหินบางน้ำผึ้ง ฯลฯ มีแนวปะการังยาวตลอดชายฝั่ง ทั้งที่เป็นปะการังธรรมชาติและปะการังเทียม มีดอนสันทรายกลางทะเล ชื่อ ดอนผีสิง

ระบบนิเวศ เป็นแบบทะเลตมและป่าชายเลน การไหลเวียนของน้ำเป็นแบบผสมผสานระหว่างน้ำจืด น้ำเค็มและน้ำกร่อย มีปากแม่น้ำที่ไหลลงทะเลทางฝั่งตะวันตกของอ่าว ได้แก่ ปากน้ำสะกอม ปากน้ำเทพา ปากคลองเกาะแลหนัง ปากคลองบางราฟา ปากคลองตันหยงเปาว์ ปากคลองสายหมอบ ปากคลองบางตาควา ปากคลองบางปลาหมอ และปากแม่น้ำปัตตานี โดยแม่น้ำลำคลองเหล่านี้มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันกาลาคีรี ไหลผ่านป่าชายเลนผืนใหญ่ สองแปลงเนื้อที่รวมกันนับหมื่นไร่ คือ ป่าชายเลนคลองตูลูยง และ ป่าชายเลนบางปู ซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน ตะกอนจากปากน้ำที่ไหลลงอ่าวปัตตานีทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติเนื่องจากเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ

ลักษณะเด่นของพื้นที่นี้คือ พบสาหร่ายผมนางและหญ้าทะเลอยู่มาก โดยเฉพาะ “หญ้าอำพัน” ซึ่งเป็นชนิดที่พะยูนชอบกินมากที่สุด พะยูน เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ ประเทศไทยพบพะยูนน้อยมากทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน ชาวบ้านแถบนี้เรียก “พะยูน” ว่า “ตูลูยง” หรือ “ตูลูยง” และเคยพบว่ามีพะยูนมาหากินบริเวณอ่าวปัตตานีมาแล้วหลายปี¹

© ศิรชัย อรุณรักษ์ติชัย/กรีนพีซ

ลำน้ำสำคัญ นอกจากแม่น้ำปัตตานีและคลองยะหริ่งแล้ว ยังมีคลองตูลูยง หรือ คลองหนองจิก อีกด้วย ซึ่งแต่เดิมคลองตูลูยงเป็นลำน้ำสายหลักของแม่น้ำปัตตานี แต่การขุดคลองสุโหงบารูหรือคลองใหม่ทำให้ลำคลองตูลูยงเปลี่ยนทิศทางการไหล และน้ำเค็มรุกเข้ามามากจนกรมชลประทานต้องทำประตูระบายน้ำที่บ้านตูลูยง เพื่อให้พื้นที่เหนือประตูน้ำทำการเกษตรได้ จุดแพรกลำน้ำเดิมอยู่ที่ตำบลยาบีก่อนไหลออกทะเลบางตาควา ลำน้ำสายนี้มีชื่อเรียกตามท้องถิ่น เช่น ช่วงต้นน้ำแยกจากแม่น้ำปัตตานี เรียกว่า คลองหนองจิก ช่วงที่ไหลผ่านบ้านมะพร้าวตันเดียว บ้านตันหยงบุโละ บ้านกาเดาะ บ้านคลองวัว เรียกชื่อ คลองกาแลกูโบ ช่วงที่ไหลผ่านตำบลตูลูยงเรียกชื่อว่า คลองตูลูยง และเมื่อออกปากน้ำเรียกว่า คลองบางตาควา เมื่อปี พ.ศ.2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสแหลมมลายู ก็ได้เข้าคลองตูลูยงและพายเรือเข้าไปจนถึงบ้านตูลูยงที่เป็นบริเวณที่ตั้งบ้านเจ้าเมืองหนองจิก ทรงบรรยายว่าสองฝั่งนั้นเป็นทุ่งนาปลูกพืชต่าง ๆ รวมทั้งยาสูบ²

การสัญจรของชาวบ้านในอดีตใช้เรือเป็นหลัก โดยมีเส้นทางเรือเมล์จากบางหลัง ไปยังปัตตานี ซึ่งจะแล่นในคลองป่าชายเลน แต่ภายหลังจากการตัดถนนเพชรเกษมและมีเส้นทางรถไฟสายใต้ ชาวบ้านได้เปลี่ยนวิธีการเดินทางจากทางน้ำเป็นทางบก ลำคลองในป่าชายเลนเหล่านี้จึงกลายเป็นแหล่งหากินของชาวประมงพื้นบ้าน และบริเวณที่มีต้นโกงกางโน้มตัวเข้าหากันเป็นอุโมงค์ ชุมชนก็ได้พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

² วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. สถานภาพการศึกษาภูมิวัฒนธรรมอ่าวปัตตานี มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์ <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=803>

¹ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. สถานภาพการศึกษาภูมิวัฒนธรรมอ่าวปัตตานี มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์ สืบค้นจากเว็บไซต์ <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=803>

สมาคมชาวประมงพื้นบ้าน จ.ปัตตานี
 6 อำเภอ 16 ตำบล 106 หมู่บ้าน
 52 หมู่บ้าน 86,300 คน
 จำนวนเรือ 2,900 ลำ (ที่ขึ้นทะเบียน)
 นำไปขบวนเรือที่ยังไม่มีทะเบียน
 จะมีเรือมากกว่า 5,000 ลำ

บ้าน 250 ครัวเรือน
 ประชากร 1,000 คน
 ไร่ 1
 ไม้ตัด 1
 ไม้ใบ 1
 ป่าละเมาะ 1
 ที่ดินว่าง 1

- ทางรถไฟ
- ถนน
- แม่น้ำ คลอง
- สะพาน
- บ่อกัก
- สวนแตงโม
- นาข้าว
- สวนยางพารา
- สวนมะพร้าว

บนภูเขาเป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า
 อาทิ ช้าง เสือ แรด กวาง หมูป่า ลิง ค่าง นก (น้ำท่วมทำกะปิ)

เขาสันกาลาคีรี

เขาสันกาลาคีรี

เขต

ปัตตานี

2

วิถีประมง พื้นบ้าน

๒ ๑ วยลักษณะทางกายภาพของตือโละปาดานีที่มีทั้งส่วนที่เป็นทะเลนอกและทะเลใน ประกอบกับระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกันระหว่างภูเขา แม่น้ำ ป่าชายเลน และทะเล รวมถึงระบบการไหลเวียนของน้ำที่มีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ทำให้แร่ธาตุซึ่งเป็นอาหารของสัตว์น้ำได้ไหลจากภูเขาลงสู่ทะเล ผ่านปากน้ำจำนวนมากที่อยู่รอบอ่าว ตือโละปาดานีจึงมีความอุดมสมบูรณ์ เอื้อต่อการทำประมงขนาดเล็ก และเป็นแหล่งประมงพื้นบ้านที่สำคัญของภาคใต้ตอนล่าง

ชุมชนโดยรอบตือโละปาดานีส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมและประกอบอาชีพประมงมาแต่ครั้งอดีต จนกระทั่งประมาณช่วงปี พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ.2540 ชาวบ้านได้ประสบกับปัญหาการใช้เรืออวนรุนอวนลาก ที่ทำให้ทะเลเกิดความเสื่อมโทรมอย่างหนัก ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงเป็นอย่างมาก รวมถึงเครื่องมือของประมงพื้นบ้านถูกทำลายเสียหายไปด้วย ชาวบ้านส่วนหนึ่งเกิดความท้อ จึงเลิกทำประมงแล้วเดินทางไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย ในขณะที่ส่วนหนึ่งพยายามต่อสู้เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาให้มีกฎหมายควบคุม และพยายามฟื้นฟูทะเลให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ทั้งนี้ได้มีการรวมกันจัดตั้งเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่าย เป็นชมรม ตลอดจนเป็นสมาคมประมงพื้นบ้าน จำนวนมาก เพื่อช่วยเหลือดูแลสมาชิกซึ่งเป็นชาวประมงพื้นบ้านให้สามารถประกอบอาชีพได้ ออกกติกากลุ่มชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเล เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน ตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมงและร่วมตัดสินใจการพัฒนาที่จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและทรัพยากรทางทะเล

“อ่าวปัตตานี เป็นอ่าวที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่วางไข่และขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะหอย ปลาหู และปลากุเลา ซึ่งพบเป็นจำนวนมาก หอย ปลา กุ้ง ปู หรือแม้กระทั่งเกล็ดจากอ่าวปัตตานี จะมีรสอร่อย หวาน ไม่เหมือนที่อื่น ๆ หากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา อ่าวปัตตานีถูกทำให้เสื่อมโทรมลง จาก 5 อย่างด้วยกัน **อย่างแรก** คือ การทำนากุ้ง ที่ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนและนาเกลือ กลายเป็นโหนดเพื่อทำนากุ้ง ตั้งแต่ 30 ปีก่อน และมีการใช้ยาในนากุ้งที่ส่งผลให้ลูกปลาตาย ไข่ปลาไม่ฟักมากยิ่งขึ้น **อย่างที่สอง**คือเครื่องมือประมงที่ทำลายล้าง ทั้งการคราดหอย การวางยาบริเวณบ้านปลา การใช้อวนรุน หรือการใช้ไอ้โง่ (ลอบพับ) ปัญหาที่พบมาก คือเรื่องการคราดหอย ซึ่งอ่าวปัตตานีเป็นแหล่งหอยที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีหอยในอ่าวปัตตานีมากถึง 87 ชนิด แต่คนรู้จักแค่หอยแครง ซึ่งเป็นหอยนายทุน หอยพื้นบ้านที่อร่อย ๆ มีอีกหลายชนิดที่ไม่มีคนรู้จัก คนก็มาคราดหอยแครง มาทำสัมปทานแบบไม่ถูกต้อง นอกจากนี้การใช้ไอ้โง่ก็เป็นปัญหาใหญ่ เพราะ

ลักษณะทางกายภาพของตือโละปาดานีที่มีทั้งส่วนที่เป็นทะเลนอกและทะเลใน ประกอบกับระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกันระหว่างภูเขา แม่น้ำ ป่าชายเลน และทะเล รวมถึงระบบการไหลเวียนของน้ำที่มีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ทำให้แร่ธาตุซึ่งเป็นอาหารของสัตว์น้ำได้ไหลจากภูเขาลงสู่ทะเลผ่านปากน้ำจำนวนมากที่อยู่รอบอ่าว ตือโละปาดานีจึงมีความอุดมสมบูรณ์ เอื้อต่อการทำประมงขนาดเล็ก และเป็นแหล่งประมงพื้นบ้านที่สำคัญ

สัตว์น้ำ 79 ชนิดที่เข้าใจจะเป็นสัตว์น้ำวัยอ่อน คนที่เข้ามาทำมีทั้งจากข้างนอก และคนในชุมชนเอง ซึ่งทำให้สัตว์น้ำลดลงอย่างมาก ออกเรือก็ไม่คุ้ม คนจำนวนไม่น้อยเลยต้องอพยพไปหางานทำที่ มาเลเซีย **อย่างที่สาม** คือน้ำเสียจากโรงงานในเขตอุตสาหกรรม จากที่ชาวบ้านเคยหาปลาหาปู แถว ๆ นั้นได้ด้วยมือเปล่า ใช้แห ใช้ลอบ ได้คืนละ 1,500 บาท แต่พอมีโรงงานก็หาไม่ได้เลย หรือจับได้ก็ตายแล้ว ขายไม่ได้ **อย่างที่สี่** คือตะกอนจากแม่น้ำปัตตานี คราบน้ำมันที่เกิดจากประมงพาณิชย์ และการทิ้งน้ำเสียที่ยังไม่ได้บำบัด และ**อย่างสุดท้าย**ที่ทำให้เกิดผลกระทบอย่างมากคือ โครงการภาครัฐที่ไม่ได้ทำประชาคม อยากสร้างเขื่อนก็สร้าง อยากถมทรายเป็นร้อยไร่ก็ถม จากบางแหล่งที่ สัตว์น้ำ หอยเยอะมาก ก็กลายเป็นจุดที่ปลา หอยไม่ขึ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นมันกระทบกันเป็นลูกโซ่ สร้างเขื่อนที่ต้นน้ำ ก็กระทบกับคนปลายน้ำ

ชาวบ้านเราจึงรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อฟื้นฟูทะเล พวกเราอิสลาม เราเกิดและโตที่นี่เราถือว่า ทรัพยากรเหล่านี้เป็นของส่วนรวม ทุกคนมีสิทธิ เราทำประมงกันแบบพอเพียง มีการทำฮุกุมปากัด ซึ่งเป็นกฎหมายของชุมชนที่เราสร้างกันขึ้นมาเอง ตอนนี้อย่างที่พูดเพื่อที่จะประชาสัมพันธ์ให้ คนรู้ว่า อ่าวปัตตานีของเรามีดี เราทุกคนจะต้องช่วยกันปกป้อง ช่วยกันอนุรักษ์ ถ้าเราหยุดภัยคุกคาม ทั้ง 5 อย่างได้ ธรรมชาติก็จะฟื้นขึ้นมา คืนพื้นที่สาธารณะให้กับชุมชนและทุก ๆ คน” แบล็กตา สาแม บ้านบานา

ในปัจจุบันทะเลค่อย ๆ กลับฟื้นตัวขึ้นมา มีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ทำให้ชาวบ้านสามารถหาสัตว์น้ำได้ทั้งในทะเล ชายหาด และลำคลองในป่าชายเลน ตัวชี้วัดหนึ่งที่สะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่นี้ คือการที่ชาวบ้านสามารถจับปลาได้ด้วยมือเปล่าหรือแม้แต่การทอดแหหน้าหาดก็ได้ ปลาเป็นอาหารและนำไปขายสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้แล้ว

© จันทรกลาง กันทอง/กรีนพีซ

ซึ่งอาหารทะเลที่ได้จากตือโละปาดานี นอกจากกินในครัวเรือนแล้ว ยังแบ่งปันให้ญาติ ขยายให้กับแพปลาในหมู่บ้าน ขายที่ตลาดนัดทั้งเป็นอาหารสดและแปรรูป เช่น ปลาแห้ง กุ้งแห้ง กะปิ ฯลฯ ขายที่สะพานปลา ส่งขายให้กับโรงงานแปรรูปอาหารในนิคมอุตสาหกรรม ส่งตลาดมหาชัย ตลาดในกรุงเทพฯ นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าจากมาเลเซียมารับซื้อ และส่งออกต่างประเทศ อาทิ อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น บังคลาเทศ เป็นต้น การทำประมงในตือโละปาดานี แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

- ไม่มีเรือแต่มีเครื่องมือประมงในการจับสัตว์น้ำรวมถึงการจับปลาด้วยมือเปล่า
- เรือชนิดไม่มีเครื่องยนต์ หรือเรือพาย
- เรือที่มีเครื่องยนต์ขนาดเล็ก หรือเรือประมงพื้นบ้าน ซึ่งหากินในอ่าวนี้ทั้งที่จุดทะเลเบียดและไม่จุดทะเลเบียดรวมกันมีมากกว่า 5,000 ลำ
- เรือขนาดใหญ่ หรือประมงพาณิชย์ มีจำนวนมากกว่่าพันลำ ซึ่งมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช นราธิวาส สุราษฎร์ธานี ระยอง เพชรบุรี สงขลา และปัตตานี

ตัวอย่างสัตว์น้ำ ที่พบในตือโละปาดานี

ในทะเล	ชายหาด	ลำคลองในป่าชายเลน
ปลาหลังเขียว ปลาหู ปลาอินทรี ปลาจาระเม็ด ปลาเต่าเตี้ย ปลาโคบ ปลาระบอก ปลาดุกทะเล ปลาสาก ปลาช่อนทะเล ปลาโคมงาม ปลาขม้นปลาสลิดทะเล ปลาข้างเหลือง ปลาจุกเปาะ ปลาระตัก ปลาเก๋า ปลาโอ ปลาจวด ปลาอังจ้อ ปลาซีตัง ปลาหมก ปลาใบไม้ ปลาหูเตี้ย ปลาบาง ปลาเดือน (ปลาใบมิดโกน) ปลาน้ำดอกไม้ ปลาหลังเตี้ย ปลาหัวอ่อน ปลานวลจันทร์ ปลาสะลา ปลาอังกุลี ปลากล้วย ปลาหัวใบ้ง ปลากระพง ปลากระเบน ฉลาม ปลาหมึก (หมึกสาย หมึกกล้วย หมึกหอม หมึกกระดอง) กุ้ง (กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ กุ้งก้ามกราม กุ้งหัวมัน กุ้งหวายแดง กุ้งมังกร) กระเบนนก ปู (ปูดำ ปูม้า) ปลายอดมะม่วง (ลิ้นหมา) ปลาพลก ปลาหม้อแตก (ปลาดูเตี้ย) ปลาโหลงเตง/ปลาโหลงเตงนกซิ่ง ปลาข้างเหยียบ ปลาหางแข็ง ปลาตาโต ปลาใบปอ ปลาสร้อย ปลานกแก้ว ปลาหมูได้ะ ปลาแดงตาดำ ปลาทราย ปลาซา ปลาแดงเกล็ดเนียน ปลาแดงทราย ปลาไววาย ปลาแป้น กั้ง โลมา ฉลามวาฬ ม้าน้ำ แมงดาทะเล เต่าทะเล กระเบนราหู กุ้งกระดาน ปลามาว ปลาแมว ปลาเก็อรอง ปลาเหล็กโคน ปลาสร้อยนกเขา ปลาจองเมือง ปลาปากพร้าว ปลาดาบเงิน ปลากระพงแดงหิน แมงกะพรุน	หอยเสียบ หอยดาควาย หอยแครง กุ้งเคย กุ้งหลายสายพันธุ์ หอยแมลงภู่ หอยครง หอยซีผึ้ง หอยนางรม ปลากะบอก ปลาซา ปูดำ แมงดาทะเล	ปลาตีน ปลากระพง ปลาดุกทะเล ปลาเกด ปูดำ ปูม้า กุ้ง กูลา ปลากะบอก ปลาซา ปลาทราย ปลาสลิด ปลาซีตัง ปลาแป้น ปลาแม่หอมขนาด ปลาจูดดำ ปลาหม้อเทศ หอยนางรม หอยดีเบ้ง ปลาหม้อ ปลาหางเสี้ยว หอยโลกัน กุ้งก้ามกราม กุ้งขาว ปูลม ปูเปี้ยว

© จันทรกลาง กันทอง/กรีนพีซ

โดยปกติแล้วชาวประมงพื้นบ้านไม่ได้ออกไปหาปลาทุกวันขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ และส่วนใหญ่ไม่ได้ทำประมงเพียงอย่างเดียว แต่มักจะทำการเกษตรควบคู่กันไปด้วย ดังเช่น

จะกา เคียนหิน หรือบังนู ชาวประมง พื้นเพเดิมเป็นคนนครศรีธรรมราช แต่งงานกับสาวเพาจึงลงหลักปักฐานสร้างบ้านอยู่แถวปากน้ำเพา ทั้งสองเป็นคนขยันช่วยกันทำมาหากิน บังนูหาปลาส่วนภรรยาเป็นคนเอาไปขาย ทั้งส่งลูกค้าประจำที่สงขลา หาดใหญ่ สอนกง ขายให้กับแพปลาในหมู่บ้านและนำไปขายเองที่ตลาดนัด บังนูมีความรู้เรื่องทะเลและมีฝีมือในการออกเรือหาปลาในระดับเซียน นอกจากหาปลา รุนเคยที่หน้าหาดปากน้ำเพาเพื่อนำมาทำกะปิขายแล้ว ในช่วงที่ออกเรือไม่ได้ ยังปลูกแตงโม ฟักทอง ข้าวโพด ขายเป็นรายได้เสริมอีก

“สำหรับคนทำกำชำ นอกเหนือจากการทำประมงเป็นอาชีพหลักแล้ว เรายังทำสวนมะพร้าว ปลูกผัก แตงกวา ถั่วฝักยาว ข้าวโพด หมุนเวียนไป โดยแตงโมเราจะปลูกปีละ 1 ครั้ง ส่วนข้าวก็จะทำนาปีละครั้ง ปลูกข้าวไว้กินเอง เขาบอกกันว่าคนปัตตานียากจนที่สุด แต่จริง ๆ คนบ้านเราไม่มีเงินก็อยู่ได้ คนไม่มีที่ดิน ก็ไม่เป็นไรขอให้ขยัน เขาก็สามารถขอใช้ที่ปลูกผักได้โดยไม่ต้องเสียค่าเช่า แลกกับการดูแลมะพร้าวให้เรา หรือจะเก็บยอดมะม่วงหิมพานต์ หรือผักหวานป่าที่ขึ้นอยู่ในที่เราไปกินหรือไปขายก็ได้ หรือจะทำประมงจับกุ้งหอย ปู ปลาไปขาย

© มณฑกานต์ จิมมาบี

© จันทรกลาง กันทอง/กรีนพีซ

ป่าชายเลนในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ไม่ต้องมีเรือก็ทำได้ กุ้งกุลาดำ ตัวละ 2-3 ซีด ก็จับได้ด้วยมือเปล่าที่นี้ หอยแครงที่ใหญ่ที่สุดก็อยู่ที่นี้ ช่วงน้ำขึ้นเราก็หา ปลากันในตาชะ (อ่าวใน) พอน้ำแห้งก็หาปลาในป่าโกงกาง แต่เราก็มีกฎเกณฑ์ของ หมู่บ้าน ถ้าคนมาทอดแหได้ปลาที่ไม่อยากได้ แล้วทิ้งไว้บนถนน ไม่ปล่อยกลับคืนลงน้ำ หรือพวกที่เข้ามาใช้ยาเบื่อเพื่อจับปลา พวกนี้เราก็จะไม่อนุญาตให้เข้ามาทำมาหากิน ที่นี้อีก ป่าชายเลนที่นี้อุดมสมบูรณ์ มีนกมาอยู่เป็นพัน ๆ ตัว ทรัพยากรสัตว์น้ำเข้ามา อยู่อาศัยหล่อเลี้ยงคนในหมู่บ้านทำกำขำและหมู่บ้านใกล้เคียง เราไม่ต้องมีวันกิจกรรม ปลุกป่า เราช่วยกันปลูกช่วยกันดูแลทุกวัน ช่วยกันขุดร่องน้ำเล็กๆ เพื่อให้น้ำไหลเวียน เชื่อมกันทั้งป่า ถ้าเราดูแลตรงนี้ให้ดี มันไม่ใช่แค่รุ่นเรา แต่มันจะเป็นสมบัติให้คน รุ่นต่อ ๆ ไป” นาวิวัฒน์ ทะบาสอ หรือแบแวน บ้านท่ากำขำ

รายได้ของชาวประมงพื้นบ้าน อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 25,000-30,000 บาท ไม่นับรวมรายได้เสริมจากการปลูกผักและแปรรูปอาหารขาย เช่น การทำกะปิ กุ้งแห้ง ปลาแห้ง สำหรับคนที่ไม่มีความรู้แต่ใช้วิธีจับปลาด้วยมือเปล่า จะมีรายได้ประมาณวันละ 300-700 บาท ในบางฤดูกาลชาวบ้านที่รูงุ้งเคยบริเวณชายหาด ปากแม่น้ำเทพา ใช้เวลาเพียงแค่ชั่วโมงเดียวได้กุ้งเคยประมาณสิบกิโลกรัม ถ้าขายสด ที่แพปลาราคาก็โลกรั่มละ 25-30 บาท แต่ถ้าเอามาขายเองที่ตลาดนัด ราคายาขิดละ 10 บาท (กิโลกรัมละ 100 บาท) ถ้าเอาไปทำกะปิขายมูลค่าจะเพิ่มขึ้นไปอีกเป็นประมาณ สองพันบาท

เคย
Opossum
shrimp

เป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง รูปร่างคล้ายกุ้ง บางทีก็เรียกว่า “กุ้งเคย” ซึ่งตัวเคยนี้จะดำรงชีวิต อยู่ใกล้ผิวทะเลโดยไม่จมลงไป อาจอยู่ในน้ำลึก ประมาณหน้าแข้งถึงระดับหน้าอก ตัวเคยมีขนาด ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร มีเปลือกบางและนุ่ม อาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงตามชายทะเลและลำคลอง กุ้งเคยอาศัยอยู่ทั้งในป่าชายเลน และแนวหญ้าทะเล ถ้าอยู่บนพื้นทรายตัวมีสีชมพู หนวดยาวและมี สีชมพูปนแดง ถ้าอยู่บนพื้นที่เป็นโคลนมีสีขาว เป็นตัวเชื่อมระหว่างระบบนิเวศบริเวณกลางน้ำและ ผิวดิน เป็นตัวถ่ายทอดพลังงานในระบบสายใย อาหาร และมีบทบาทสำคัญในห่วงโซ่อาหารทะเล โดยเป็นตัวเชื่อมระหว่างซากสิ่งมีชีวิตและสิ่งมีชีวิต ขนาดเล็กกับสัตว์น้ำ สำหรับคนไทยแล้ว เคยเป็น สัตว์เศรษฐกิจซึ่งหาได้จากธรรมชาติ ให้คุณค่า ทางโภชนาการสูง มีประโยชน์ต่อร่างกายมนุษย์ โดยใช้ตัวเคยมาทำกะปิหรือกุ้งแห้ง

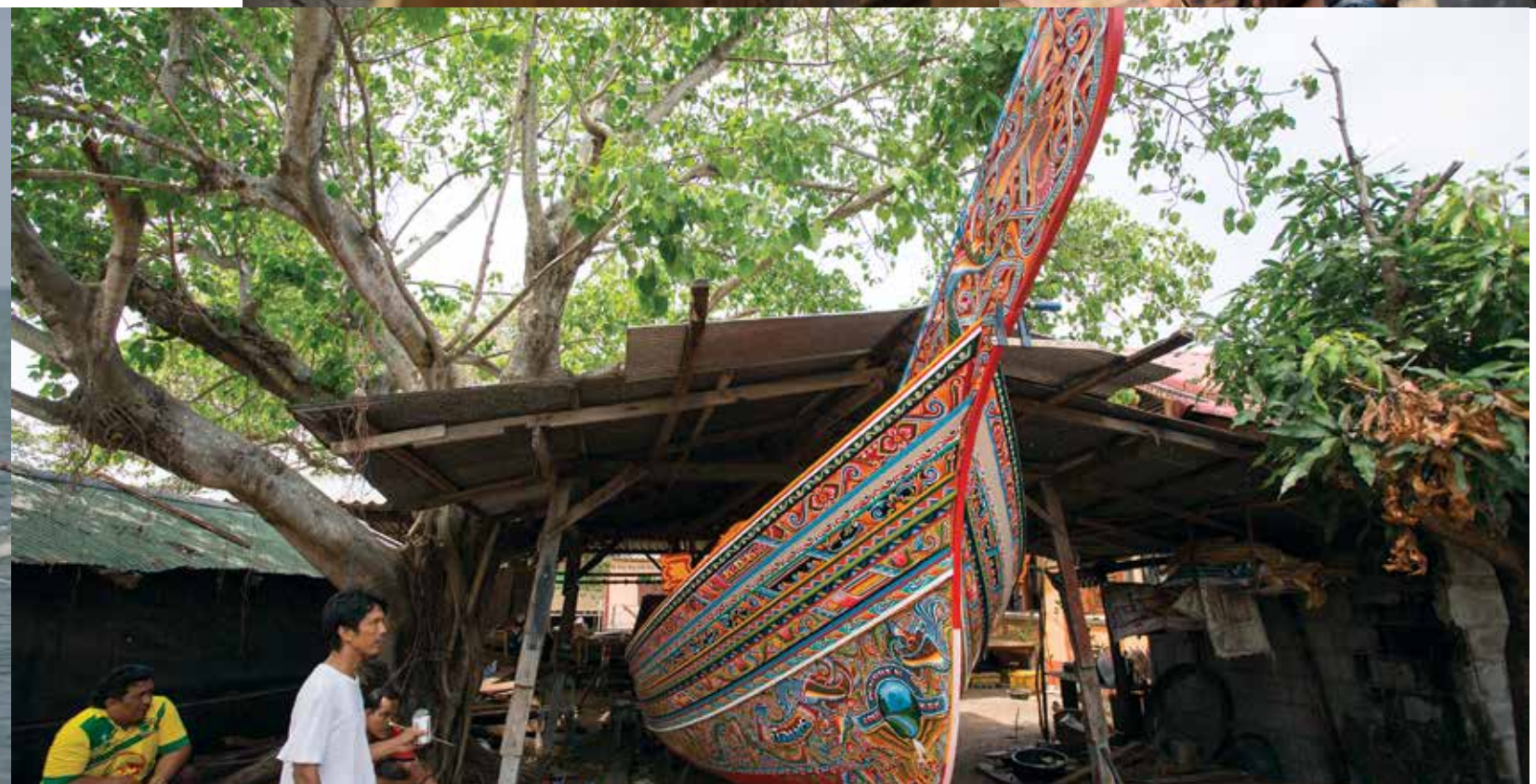
เรือเป็นอุปกรณ์สำคัญของชาวประมงพื้นบ้าน ความรู้ในการต่อเรือและการเขียนลวดลายเรือ นับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของตือโละปาดานี เรือที่ใช้เป็นเรือ ทำยัด ตือต่อเรือส่วนใหญ่จะเป็นอยู่เล็กๆ อยู่ในชุมชน โดยช่างที่ต่อเรือและช่างเขียนลายเรือ มักจะเป็นชาวประมงพื้นบ้านที่แบ่งเวลาส่วนหนึ่งมาต่อเรือขายตามคำสั่งซื้อของลูกค้า ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นคนท้องถิ่นที่ซื้อไว้เพื่อใช้งานเอง

ไม้ที่นิยมนำมาทำเรือคือไม้ตะเคียนเพราะมีความทนทาน ใช้งานได้นาน สำหรับเรือขนาด 18 ศอก หรือประมาณ 5 ตัน ใช้เวลาในการต่อประมาณปีกว่าเพราะต้องทำประมงด้วย แต่บางคู่สามารถ เร่งเวลาให้เสร็จได้ภายใน 4 เดือน เพราะจะได้ทันกับความต้องการใช้เรือของชาวประมง นอกจากนี้ บางคู่ยังต่อเรือไว้ทั้งที่ไม่ได้มีคำสั่ง ซึ่งหากมีคนสนใจก็สามารถซื้อไปได้เลย

การต่อเรือขนาด 18 ศอก รวมการเขียนลวดลายแต่ไม่รวมเครื่องยนต์ ราคาลำละประมาณ 3 แสนกว่าบาท หากรวมเครื่องยนต์และอุปกรณ์อื่น ๆ ที่พร้อมใช้ออกทะเลได้ ราคาประมาณ 6 แสน กว่าบาท ซึ่งเรือขนาดนี้จะใช้คนออกประมาณ 3-4 คน สามารถค้างคืนในทะเลได้ 1 คืน สำหรับเรือ ที่มีขนาดเล็กประมาณ 2 ตัน ราคา 9 หมื่นกว่าบาท แต่ถ้าเป็นชาวบ้านมาขอซื้อ จะขาย 75,000 บาท ซึ่งเป็นราคาที่ไม่มีเครื่องยนต์ ถ้าใส่เครื่องยนต์ก็จะเพิ่มไปอีก 2 หมื่น นอกจากนี้ยังมีเรือที่ขนาดเล็ก ลงมาที่น้ำลึก 25 เมตรก็สามารถออกเรือได้ ราคาประมาณลำละ 4-5 หมื่น สำหรับต้นทุนในการ ต่อเรือขนาด 18 ศอก อยู่ที่ประมาณ 230,000 บาท แบ่งออกเป็นค่าแรง 80,000 บาท และค่าวัสดุ ประมาณ 150,000 บาท ส่วนค่าจ้างเขียนลายบนตัวเรือจะคิดเป็นราคาเหมา ซึ่งเรือขนาด 18 ศอก

ราคา 18,000 บาท ลวดลายบนเรือ มักจะใช้รูปนก อินทรี และมังกร และจะใช้หางมังกรพาดไปรอบ ตัวเรือ เขียนด้วยสีน้ำมัน ลายของทางปัตตานีจะมีความแตกต่างกับนราธิวาส

นอกจากชุมชนรอบตือโละปาดานีแล้วยังมีชุมชนอื่นที่แม้จะไม่ตั้งอยู่ในตือโละปาดานี แต่ก็ มีการทำประมงในพื้นที่ของตือโละปาดานีด้วย ยกตัวอย่างเช่น ปะนาระะ ที่มีการทำประมงบริเวณ ด้านนอกของแหลมตาชี

ปฏิทินการจับสัตว์น้ำของชุมชน ชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี

ชนิดสัตว์น้ำ		ชื่อไทย	ชื่อมลายู	ช่วงเวลาการจับสัตว์น้ำ (เดือน)	ขนาดของสัตว์น้ำ	จำนวนที่จับได้ต่อเดือน (กิโลกรัม)	เครื่องมือประมงพื้นบ้านที่จับ	ข้อมูลจำเพาะที่จับสัตว์น้ำไม่ได้
ชื่อไทย	ชื่อมลายู							
ปลาทุลิ่ง	อีแกปลาเส็ง	ก.พ.-ต.ค.	ไม่เกิน 14 ตัว/กก.	800	อวนล้อมปลาทุ, อวนลอย	เดือนแจ้, คลื่นแรงจัด		
หมึกคอก	ชูตงปาแย	ก.พ.-ต.ค.	ไม่เกิน 6 ตัว/กก.	500	ตกหมึก	เดือนแจ้, คลื่นลมแรง		
กุ้งแชบ๊วย	อูแควากอ	ก.พ.-ต.ค.	ไม่เกิน 42 ตัว/กก.	200	อวนลอยกุ้ง	คลื่นลมแรง, น้ำตาย 7-9 ค่า		
ปลাজারเม็ดดำ	อีแกบาวาอีแคว	ก.พ.-พ.ย.	0.5-1.0	800	อวนลอยปลাজারเม็ด, ล้อมซั้ง	คลื่นลมแรง		
หอยพิม	ตาแม	มี.ค.-ส.ค.	ไม่เกิน 40 ตัว/กก.	500	งมด้วยมือเปล่า	น้ำทะเลขึ้นสูง		
ปลาทุ	อีแกกือมง	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 10 ตัว/กก.	1,200	อวนล้อมปลาทุ, อวนลอยปลาทุ	เดือนแจ้		
ปลาทรายแดง	อีแกอีซี	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 6 ตัว/กก.	700	ลอบปลาทรายแดง, อวนลอยปลาทุ, เบ็ด	คลื่นลมแรง		
ปูม้าใหญ่	กือแควอญอง	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 5 ตัว/กก.	400	ลอบปูม้า, อวนจมปู	คลื่นลมแรง		
หอยนางลม	ตีแม	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 20 ตัว/กก.	200	งมด้วยมือเปล่า	น้ำทะเลขึ้นสูง		
ปลาทราย	อีแกบูโละห์	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 25 ตัว/กก.	200	อวนปลาทราย	คลื่นลมแรง		
ปลาทราย	อีแกบูโละห์	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 35 ตัว/กก.	400	อวนปลาทราย	คลื่นลมแรง		
หอยแครง	กือเปาะตาเมาะ	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 40 ตัว/กก.	100	งมด้วยมือเปล่า	น้ำทะเลขึ้นสูง		
กุ้งแชบ๊วย	อูแควากอ	ต.ค.-มี.ค.	ไม่เกิน 21 ตัว/กก.	300	อวนลอยกุ้ง	คลื่นลมแรง, น้ำตาย 7-9 ค่า		
กุ้งแชบ๊วย	อูแควากอ	ต.ค.-มี.ค.	ไม่เกิน 35 ตัว/กก.	300	อวนลอยกุ้ง	คลื่นลมแรง, น้ำตาย 7-9 ค่า		
ปลาเต้าเตี้ย	อีแควาวาตาไป	ต.ค.-เม.ย.	0.4-3.0	200	อวนลอยลอบปลাজারเม็ด, ล้อมซั้ง	คลื่นลมแรง		
ปลาโทงเทว	อีแกบูเตาะ	ตลอดปี	0.5-2.0	500	อวนลอยปลาอินทรี	คลื่นลมแรงจัด		
ปลาตาบลาว	อีแกปาเม	ตลอดปี	0.5-2.0	200	อวนลอยปลาอินทรี, อวนปลาทุ	น้ำใส, คลื่นลมแรง		
ปลาอีเต็มอญ	อีแกชอเลาะ	ตลอดปี	0.5-10.0	1,200	เบ็ด, เบ็ดราว, อวนลอย	เดือนแจ้		
ปลาช่อนทะเล	อีแกตาเซะ	ตลอดปี	1.0-20.0	1,500	เบ็ด, เบ็ดราว, อวนลอย	เดือนแจ้, คลื่นลมแรง		
ปลาชิลิดหิน	อีแกตีกี	ตลอดปี	ไม่เกิน 4 ตัว/กก.	400	ลอบปลาใหญ่	คลื่นลมแรง		
ปลาข้างเหลือง	อีแกสลากูนิง	ตลอดปี	ไม่เกิน 25 ตัว/กก.	1,000	อวนลอบปลาทุ, อวนลอยปลาทุ	เดือนแจ้, คลื่นลมแรง		
ปลาอังกลี	อีแกอังกลี	ตลอดปี	0.5-3.0	800	ลอบปลาใหญ่, ตกเบ็ด	คลื่นลมแรง		
ปลาสร้อย	อีแกกาปูอาปี	ตลอดปี	0.5-2.0	1,000	ลอบปลาใหญ่, ตกเบ็ด	คลื่นลมแรง		
ปลาเก้าไฟ	อีแกกาปูอาปี	ตลอดปี	0.5-3.0	300	ลอบปลาใหญ่, ตกเบ็ด	คลื่นลมแรง		
ปลาหัวอ่อน	อีแกลาฮีละ	ตลอดปี	0.3-2.0	300	อวนลอบปลาทุ, อวนลอยปลาทุ	คลื่นลมแรงจัด		
ปลากะพงข้างป่าน	อีแกตานอ	ตลอดปี	0.2-1.0	700	ลอบปลาใหญ่, ตกเบ็ด	คลื่นแรง		
ปลาเก๋าปน	อีแกกาปูบีตี	ตลอดปี	0.5-1.0	500	ลอบปลาใหญ่, ตกเบ็ด	คลื่นลมแรง		
ปลาเก๋าแดง	อีแกกาปูแมเราะ	ตลอดปี	0.5-3.0	500	ลอบปลาใหญ่, ตกเบ็ด	คลื่นลมแรง		

ชนิดสัตว์น้ำ		ชื่อไทย	ชื่อมลายู	ช่วงเวลาการจับสัตว์น้ำ (เดือน)	ขนาดของสัตว์น้ำ	จำนวนที่จับได้ต่อเดือน (กิโลกรัม)	เครื่องมือประมงพื้นบ้านที่จับ	ข้อมูลจำเพาะที่จับสัตว์น้ำไม่ได้
ชื่อไทย	ชื่อมลายู							
ปลาเสียด	อีแกตาแล	ตลอดปี	อีแกตาแล	ตลอดปี	2.0-7.0	500	เบ็ด, เบ็ดราว, อวนลอย	คลื่นลมแรง
ปลากระบอก	อีแกปลาเนาะ	ตลอดปี	อีแกปลาเนาะ	ตลอดปี	ไม่เกิน 7 ตัว/กก.	100	อวนล้อมปลากระบอก, แหปลา	น้ำจืดลงอ่าว เยอะเกินไป
ปลากระบอก	อีแกปลาเนาะ	ตลอดปี	อีแกปลาเนาะ	ตลอดปี	ไม่เกิน 12 ตัว/กก.	100	อวนล้อมปลากระบอก, แหปลา, ล้อมกล้า	น้ำจืดลงอ่าว เยอะเกินไป
ปลากระบอก	อีแกปลาเนาะ	ตลอดปี	อีแกปลาเนาะ	ตลอดปี	ไม่เกิน 16 ตัว/กก.	120	อวนล้อมปลากระบอก, แหปลา, ล้อมกล้า	น้ำจืดลงอ่าว เยอะเกินไป
ปลากีดัง	อีแกกีดัง	ตลอดปี	อีแกกีดัง	ตลอดปี	ไม่เกิน 6 ตัว/กก.	60	อวนล้อมปลากระเบน, ล้อมกล้า	น้ำจืดลงอ่าว เยอะเกินไป
ปลากีดัง	อีแกกีดัง	ตลอดปี	อีแกกีดัง	ตลอดปี	ไม่เกิน 12 ตัว/กก.	60	อวนล้อมปลากระเบน, ล้อมกล้า	น้ำจืดลงอ่าว เยอะเกินไป
ปลากีดัง	อีแกกีดัง	ตลอดปี	อีแกกีดัง	ตลอดปี	ไม่เกิน 20 ตัว/กก.	60	อวนล้อมปลากระเบน, ล้อมกล้า	น้ำจืดลงอ่าว เยอะเกินไป
ปลาคูกทะเล	อีแกสมิแล	ตลอดปี	อีแกสมิแล	ตลอดปี	0.5-2.0	100	เบ็ด, เบ็ดราว, กระบอกไม้ไผ่	น้ำจืดลงอ่าว เยอะเกินไป
ปลากะพงขาวเลี้ยง	อีแกกาปูเต๊ะ	ตลอดปี	อีแกกาปูเต๊ะ	ตลอดปี	0.5-5.0	500	เลี้ยงในกระชัง	น้ำท่วม
ปลากูเลา	อีแกลาจิง	ก.พ.-พ.ค.	อีแกลาจิง	ก.พ.-พ.ค.	0.8-3.5	300	อวนลอยปลากูเลา	น้ำใส, เดือนแจ้
ปลาทุลิ่ง	อีแกปาเส็ง	ก.พ.-ต.ค.	อีแกปาเส็ง	ก.พ.-ต.ค.	ไม่เกิน 14 ตัว/กก.	800	อวนล้อมปลาทุ, อวนลอย	เดือนแจ้, คลื่นลมแรง
ปลาหมึกคอก	ชูตงปาแย	ก.พ.-ต.ค.	ชูตงปาแย	ก.พ.-ต.ค.	ไม่เกิน 6 ตัว/กก.	500	ตกหมึก	เดือนแจ้, คลื่นลมแรง
กุ้งแชบ๊วย	อูแควากอ	ก.พ.-ต.ค.	อูแควากอ	ก.พ.-ต.ค.	ไม่เกิน 42 ตัว/กก.	200	อวนลอยกุ้ง	คลื่นลมแรง, น้ำตาย 7-9 ค่า
ปลাজারเม็ดดำ	อีแกบาวาอีแคว	ก.พ.-พ.ย.	อีแกบาวาอีแคว	ก.พ.-พ.ย.	0.6-1.0	800	อวนลอยปลাজারเม็ด, ล้อมซั้ง	คลื่นลมแรง
หอยพิม	ตาแม	มี.ค.-ส.ค.	ตาแม	มี.ค.-ส.ค.	ไม่เกิน 40 ตัว/กก.	500	งมด้วยมือเปล่า	น้ำทะเลขึ้นสูง
ปลาทุ	อีแกกือมง	มี.ค.-ต.ค.	อีแกกือมง	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 10 ตัว/กก.	1,200	อวนลอบปลาทุ, อวนลอยปลาทุ	เดือนแจ้
ปลาทรายแดง	อีแกอีซี	มี.ค.-ต.ค.	อีแกอีซี	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 6 ตัว/กก.	700	ลอบปลาทรายแดง, อวนลอยปลาทุ, เบ็ด	คลื่นลมแรง
ปูม้าใหญ่	กือแควอญอง	มี.ค.-ต.ค.	กือแควอญอง	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 5 ตัว/กก.	400	ลอบปูม้า, อวนจมปู	คลื่นลมแรง
หอยนางลม	ตีแม	มี.ค.-ต.ค.	ตีแม	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 20 ตัว/กก.	200	งมด้วยมือเปล่า	น้ำทะเลสูง
ปลาทราย	อีแกบูโละห์	มี.ค.-ต.ค.	อีแกบูโละห์	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 25 ตัว/กก.	200	อวนปลาทราย	คลื่นลมแรง
หอยแครง	กือเปาะตาเมาะ	มี.ค.-ต.ค.	กือเปาะตาเมาะ	มี.ค.-ต.ค.	ไม่เกิน 40 ตัว/กก.	100	งมด้วยมือเปล่า	น้ำทะเลสูง
กุ้งแชบ๊วย	อูแควากอ	ต.ค.-มี.ค.	อูแควากอ	ต.ค.-มี.ค.	ไม่เกิน 21 ตัว/กก.	300	อวนกุ้งลอย	คลื่นลมแรง, น้ำตาย 7-9 ค่า
กุ้งแชบ๊วย	อูแควากอ	ต.ค.-มี.ค.	อูแควากอ	ต.ค.-มี.ค.	ไม่เกิน 35 ตัว/กก.	300	อวนกุ้งลอย	คลื่นลมแรง, น้ำตาย 7-9 ค่า
ปลาเต้าเตี้ย	อีแควาวาตาไป	ต.ค.-เม.ย.	อีแควาวาตาไป	ต.ค.-เม.ย.	0.4-3.0	200	อวนลอยปลাজারเม็ด, ล้อมซั้ง	คลื่นลมแรง

ปฏิทินการจับสัตว์น้ำเพื่อการแปรรูปของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี

ชนิดสัตว์น้ำ		ช่วงเวลาการจับ (เดือน)	ขนาดของสัตว์น้ำ	จำนวนที่จับได้ต่อเดือน (กิโลกรัม)	เครื่องมือประมงพื้นบ้านที่จับ	ภูมิปัญญาในการแปรรูปอาหารทะเล
ชื่อภาษาไทย	ชื่อมลายู					
ปลาเกวเลา	อีแกกลางิง	ก.พ.-พ.ค.	0.8-5.0	300	อวนปลาเกวเลา	กุกเหลาเค็ม
ปลาอินทรี	อีแกกักริ	ตลอดทั้งปี	1.0-2.5	500	เบ็ด, อวนลอยปลาอินทรี	ปลาอินทรีเค็ม
ปลาจวดกระดาน	อีแกลามอปาแป	ก.พ.-ต.ค.	ไม่เกิน 8 ตัว/กก.	300	อวนล้อมปลาจวด	ปลาจวดเค็ม, ปลาจวดแดดเดียวผ่าหลัง
ปลาจวดหิน	อีแกลามอบาดู	ก.พ.-ต.ค.	ไม่เกิน 30 ตัว/กก.	400	อวนล้อมปลาจวด	ปลาจวดแห้งผ่าหลัง
ปลาหลังเขียว	อีแกดาแม	ตลอดทั้งปี	ไม่เกิน 45 ตัว/กก.	1,200	อวนล้อมปลาหลังเขียว, อวนลอยปลาหลังเขียว	ปลาหลังเขียวตากแห้ง, ปลาหลังเขียวผ่าแดดเดียว, ปลาหวาน, กรือโป๊ะ
ปลาหางแข็ง	อีแกฆอแง	ตลอดทั้งปี	ไม่เกิน 8 ตัว/กก.	1,000	อวนลอยปลาทุ, ลอบชั่ง	ปลาหางแข็งผ่าหลังตากแห้ง, ปลาแดดเดียว
ปลาอีต้มอญ	อีแกฆอละ	ตลอดทั้งปี	0.5-10.0	1,200	เบ็ด, เบ็ดราว, อวนลอยปลาทุ	ปลาแดดเดียว
ปลาข้างเหลือง	อีแกสลากูนิง	ตลอดทั้งปี	ไม่เกิน 35 ตัว/กก.	1,000	อวนลอบชั่ง, อวนลอยปลาทุ	ปลาแห้ง, ปลาหวาน
ปลากระบอก	อีแกบลานะ	ตลอดทั้งปี	ขนาดเล็ก	100	แห, อวนปลากระบอก, ล้อมกล้า	กระบอกแดดเดียว, กระบอกแห้ง
ปลาโอดำ	อีแกฮายอ	ตลอดทั้งปี	0.3-1.0	1,000	อวนปลาอินทรี, เบ็ด, ล้อมชั่ง	ปลาหวาน
ปลาเสียด	อีแกตาแล	ตลอดทั้งปี	0.5-5.0	500	อวนปลาเสียด	แลเนื้อแดดเดียว
ปลาทูราย	อีแกปูโล๊ะ	มี.ค.-ต.ค.	ขนาดเล็ก	300	อวนปลาทูราย	ปลาทูรายทุบ, ปลาบด
ปูม้า	กือแตแมย็อง	มี.ค.-ต.ค.	ขนาดเล็ก	100	อวนจมปู, ลอบปูม้า	แกะเนื้อสด
หมึกคอก	ซูดงปาแย	ก.พ.-ต.ค.	6-12 ตัว/กก.	500	ตกรหมึก, แหหมึก	หมึกตากแห้ง
กุ้งเคย	บามิง	ม.ค.-เม.ย.	กุ้งเคย	1,000	รุนระวะ, อวนเคยดัก	กะปิ
กุ้งเคย	บามิงอุละลิมา	ตลอดทั้งปี	กุ้งเคย กสิบัสัม	300	รุนระวะ	เคยตากแห้ง
ปลาโคบมัน	อีแกบาศี	ก.พ.-เม.ย.	35-40 ตัว/กก.	500	อวนลอยกุ้ง, อวนลอยปลาทุ	ตากแห้ง, แดดเดียวไร้ก้าง
กุ้งขาว	อูแดปูเต๊ะ	ตลอดปี	100 ตัว/กก.	300	แหกุ้ง, อวนลอยกุ้งในคลอง	กุ้งแห้ง, กุ้งแห้งปอกเปลือก
หอยพิม	ตาแม	มี.ค.-ส.ค.	ไม่เกิน 40 ตัว/กก.	500	งมหอยด้วยมือเปล่า	หอยพิมแดดเดียว
ปลากด	อีแกมายุง	มี.ค.-ต.ค.	0.3-1.50	200	อวนลอยปลากด	ผ่าหลังตากแห้ง

ตลาดนัดที่ชาวบ้านอำเภอเทพา เอาปลาจากโต๊ะปลาตาไปขาย

วัน	เช้า	บ่าย	ทุกวัน
จันทร์	นิคม (อำเภอเทพา) ควนหมาก (อำเภอเทพา)--ขายทั้งวัน ห้วยเต่า (อำเภอสะบ้าย้อย) ทัพหลวง (อำเภอสะบ้าย้อย)	ป่าไอน (อำเภอเทพา) รำไพร (อำเภอเทพา) คลองยอ (อำเภอเทพา)	พระพุทธ
อังคาร	พรุตุ (เทพา) สะบ้าย้อย (อำเภอสะบ้าย้อย)--ทั้งวัน นิคมสะโล (อำเภอโคกโพธิ์)	รำไพรตก (อำเภอเทพา) สะบ้าย้อย นาทวี (อำเภอนาทวี) บ้านปรัง (อำเภอหนองจิก) ท่าม่วง (อำเภอเทพา)	
พุธ	เทพา เกาะสะบ้า (อำเภอเทพา) สะพานไม้แก่น (อำเภอจะนะ) วังใหญ่ (อำเภอเทพา)--ทั้งวัน สามยอด (อำเภอโคกโพธิ์) วังไธ้ (อำเภอสะบ้าย้อย)--ทั้งวัน บ้ำโหย (อำเภอสะบ้าย้อย)--ทั้งวัน นาประดู่ (อำเภอโคกโพธิ์)--ทั้งวัน	แม่ที (อำเภอเทพา) นิคมสาย 4 (อำเภอเทพา)	
พฤหัสบดี	จะนะ (อำเภอจะนะ) รำไพร (อำเภอเทพา) นาทวี (อำเภอนาทวี) ทัพหลวง (อำเภอสะบ้าย้อย)	คลองยอ (อำเภอเทพา) สะเน (อำเภอสะบ้าย้อย)	
ศุกร์	ทุ่งหลี่ (อำเภอเทพา) ทุ่งโพธิ์ (อำเภอเทพา) คูหา (อำเภอสะบ้าย้อย)--ทั้งวัน	ป่าไอน (อำเภอเทพา) นาหมอสี่ (อำเภอนาทวี) นิคมสาย 4 (อำเภอเทพา)	
เสาร์	โคกโพธิ์ (อำเภอโคกโพธิ์) นิคม (อำเภอเทพา) วังใหญ่--ทั้งวัน เกาะสะบ้า	แม่ที (อำเภอสะบ้าย้อย) สะบ้าย้อย (อำเภอสะบ้าย้อย)	
อาทิตย์	เทพา (อำเภอเทพา) ลำเปา (อำเภอเทพา) บ้านโหนด (อำเภอสะบ้าย้อย) บ้านเหนือ (อำเภอสะบ้าย้อย)--ทั้งวัน	น้ำบาล (อำเภอนาทวี) รำไพร (อำเภอเทพา) นิคมสาย 4 (อำเภอเทพา)	

© จันทรกลาง กันทอง/กรีนพีซ

3

เกษตรกรรม เทพา

อำเภอ

อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เป็นเมืองปากน้ำชายทะเลที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ก่อตั้งเมื่อใดไม่มีหลักฐานแน่ชัด แต่ในแผนที่สมัยกรุงศรีอยุธยาได้ปรากฏชื่อเมืองเทพา ขึ้นตรงต่อเมืองพัทลุง จนเมื่อปี พ.ศ. 2339 ในรัชสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งราชวงศ์จักรี (ร.1) ได้ทรงโปรดให้ขึ้นกับเมืองสงขลา ปี พ.ศ. 2444 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5) ได้แยกเมืองเทพาออกจากเมืองสงขลา ตั้งขึ้นเป็นอำเภอเทพาขึ้นกับจังหวัดสงขลา และตั้งที่ว่าการอำเภอที่บ้านพระพุทธ ซึ่งเป็นปากแม่น้ำเทพา ไหลออกอ่าวไทยเนื่องจากการคมนาคมในสมัยนั้นต้องอาศัยทางเรือเป็นส่วนใหญ่ ช่วงเวลานั้นรัชกาลที่ 5 ได้เสด็จมาทอดพระเนตรธรรมชาติและ การเรียกถนนจากฟ้ามาสู่ดินด้วย โดยมีหลักฐานเป็นชื่อ ถนน ร.5 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2475 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาที่บ้านท่าพรุ หมู่ที่ 1 ตำบลเทพา ซึ่งใกล้กับสถานีรถไฟท่าม่วง ต่อมาการรถไฟแห่งประเทศไทยได้เปลี่ยนชื่อสถานีท่าม่วง เป็นสถานีรถไฟเทพา เพื่อให้ตรงกับคำว่าอำเภอเทพา ซึ่งสถานีรถไฟอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเทพา ประมาณ 1 กิโลเมตร

เทพา มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ อีกทั้งมีความได้เปรียบในการเดินทางเนื่องจากมีแม่น้ำเทพา ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสนกาลาคีรี กั้นระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย ไหลผ่านและลงอ่าวไทยที่ปากน้ำเทพา ทำให้ในอดีตเทพามีอุตสาหกรรมทั้งเรือสินค้าและเรือรบ ด้วยที่ตั้งอยู่กึ่งกลางพอดีระหว่างเมืองสงขลา กับเมืองปัตตานีซึ่งทำสงครามกันตลอด นอกจากนี้ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ทหารญี่ปุ่นยังได้ตั้งทัพใหญ่ที่เมืองเทพาอันปรากฏร่องรอยอยู่จนทุกวันนี้

เทพา ไม่ใช่เป็นเมืองชายทะเลเท่านั้น หากแต่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งติดภูเขาด้วย มีระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกันแบบ “เขา ป่า นา เล” เรียกได้ว่ามีทั้งคนชายเล คนชายควน (ควนเป็นภาษาถิ่นภาคใต้ หมายถึง ภูเขาหิน หรือเนินสูง มักใช้เป็นพื้นที่ทำสวน เช่น สวนยาง หรือสวนปาล์ม) และคนปลูก

ข้าวในที่ราบ คนเหล่านี้มีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันมาตั้งแต่ในอดีต โดยคนควนจะนำของป่า และข้าวสาร มาซื้อขายแลกเปลี่ยนกับคนเล โดยเฉพาะเกลือและอาหารทะเลแห้ง

ปี พ.ศ. 2452 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการให้สร้างทางรถไฟจากเพชรบุรีจรดจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีขุนนิพัทธ์จินนคร (นายเจียกิติ : ต้นตระกูลจิระนคร) เป็นผู้ตรวจการและผู้จัดการทั่วไปของบริษัทรับเหมาก่อสร้างทางรถไฟ นายเจียกิติทำการสำรวจและขุดหินเพื่อนำไปใช้ในการถมทางรถไฟ ทำให้รู้จักพื้นที่ป่า เขา แหล่งน้ำ แร่ธาตุ และทรัพยากรต่างๆ ในพื้นที่เป็นอย่างดี และเมื่องานก่อสร้างทางรถไฟเสร็จสิ้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี นายเจียกิติจึงร่วมกับฝรั่งทำเหมืองแร่ดีบุก วุลแฟรม และได้ประกอบคุณงามความดีแก่แผ่นดินจนได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ให้เป็น “ขุนนิพัทธ์จินนคร” และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้ เมื่อปี พ.ศ. 2472

การสร้างทางรถไฟสายใต้ ผ่านเมืองเทพา ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ ทำให้สถานีเทพาเป็นจุดจอดเพื่อเติมพลังงาน คือ ไม้ฟืน เพราะเป็นรถจักรไอน้ำ ทำให้รถไฟต้องจอดที่สถานีนี้เป็นเวลานาน ชาวบ้านทั้งพุทธและมุสลิม ที่อาศัยอยู่ในตลาดเทพา จึงมีอาชีพเพิ่มขึ้นอีกอย่างคือ ขายอาหารให้กับผู้โดยสารบนรถไฟ โดยทำเป็นกระทงใบตองใส่แกงชนิดต่างๆ โดยเฉพาะแกงเขียวหวาน และที่ขาดไม่ได้คือไก่ทอด อันเป็นที่มาของไก่ทอดเทพาที่มีชื่อเสียงมาจนปัจจุบัน (เดิมเรียกว่า

© จันทรกลาง ก้นทอง/กรีนพีซ

© จันทรกลาง ก้นทอง/กรีนพีซ

© จันทรกลาง ก้นทอง/กรีนพีซ

ไก่ทอดทอดเลื้อย เพราะต้องนำไก่มาถลกหนังแล้วหันเป็นชิ้นๆ คลุกเคล้าเครื่องปรุงสูตรเทพา มีน้ำเกลือ กระเทียมสับ รากผักชี ซีอิ้วขาว หมัก)

วิถีชีวิตคนเทพาโดยส่วนใหญ่ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน มีอาชีพที่ผสมผสานระหว่างการเกษตรและการประมง สามารถที่จะจับสัตว์น้ำทั้งเพื่อหารายได้ และนำมาเป็นอาหารในครอบครัว และในขณะเดียวกันก็มีพื้นที่มากบ้างน้อยบ้างเพื่อทำการเกษตร ทั้งการปลูกยางพารา ปลูกผัก ปลูกข้าว หรือปลูกแตงโม เป็นต้น โดยพืชหลักที่มีการปลูกมาช้านานได้แก่การปลูกข้าว และการปลูกแตงโม ซึ่งพื้นที่ปลูกข้าวและแตงโมของอำเภอเทพานั้นมีรวมกันมากกว่า 3,000 ไร่

ข้าวพื้นบ้าน

การปลูกข้าวในอำเภอเทพา ไม่ได้ปลูกในลักษณะของพืชเศรษฐกิจแปลงใหญ่ที่มุ่งสร้างรายได้ให้กับครอบครัว แต่ข้าวเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิต สร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในทุกครัวเรือน ครัวเรือนส่วนใหญ่จะมีพื้นที่สำหรับทำนา ในแต่ละปีข้าวที่ปลูกนั้นจะเหมือนหรือแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ความนิยมในพันธุ์ข้าวของแต่ละครัวเรือน รวมถึงความนิยมรับประทานของคนในชุมชน เราจึงสามารถพบเห็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่หลากหลายได้ในเทพา ทั้ง จันเต๊ะ หัวนา ช่อสูง หอมจันทร์ ลูกปลา เล็บนก สังข์หยด โดยข้าวที่คนในชุมชนนิยมปลูกตั้งแต่อดีตจะเป็นข้าวช่อสูง ที่ปลูกง่าย หุงแล้วไม่นิ่มหรือแข็งจนเกินไป แต่ปัจจุบันพันธุ์เล็บนกก็เป็นที่นิยมมากขึ้น เนื่องจากนิ่มมากกว่าช่อสูง และเนื่องจากเป็นการปลูกเพื่อเก็บไว้กินเองตลอดทั้งปี ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่จึงปลูกด้วยความประณีต ใส่ใจ และให้คุณค่ากับแหล่งอาหารที่เลี้ยงดูครอบครัวตนเอง ไม่มีการถนอมสารเคมีจำนวนมากลงในแปลงปลูกเพียงเพื่อหวังผลผลิตมหาศาล ซึ่งสภาพแวดล้อมดังกล่าวเอื้อต่อการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างมาก เราจึงพบว่านาหลายแปลงในพื้นที่อำเภอเทพาเป็นนาอินทรีย์ที่ผลผลิตส่วนเกินจากที่เจ้าของนาเก็บไว้กินเองนั้น เป็นที่ต้องการและถูกจับจองล่วงหน้าเป็นที่เรียบร้อย

© เบบัวใส ธีสจวร์สจิวส์

ในอำเภอเทพาไม่มีบ้านใดที่ทำนาเพียงอย่างเดียว หากจะมีการปลูกพืชอื่น ๆ หรือทำอาชีพอื่น ๆ ควบคู่กันไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นทำสวน ปลูกผัก ทำประมง หรือค้าขาย โดยเฉลี่ยบ้านที่มีที่นาสำหรับการปลูกไว้บริโภคในครัวเรือนของตนเอง จะมีที่นาประมาณ 1-3 ไร่ แต่ละไร่ได้ผลผลิตประมาณ 15 กระสอบ แต่ละกระสอบมีข้าวประมาณ 12-13 เลียง หนักประมาณ 30 กิโลกรัม แต่ละปีครัวเรือนหนึ่ง ๆ บริโภคข้าวประมาณ 300 เลียง หรือเฉลี่ยแล้วประมาณ 2 กระสอบต่อเดือน

แต่ละปีจะมีการทำนาเพียงแค่ 1 รอบ เป็นข้าวนาปีอาศัยน้ำจากธรรมชาติ โดยจะเริ่มหว่านกล้าในเดือนกันยายน ดำนาช่วงเดือนพฤศจิกายน และเก็บเกี่ยวช่วงเดือนมีนาคม ต้นทุนจะมีเพียงแค่ค่าไถ และค่าปุ๋ย อยู่ที่ประมาณไร่ละ 500-600 บาท หรือต่ำกว่านั้น การเก็บเกี่ยวส่วนใหญ่แล้วเจ้าของที่นาจะเป็นคนลงมือเก็บเกี่ยวเองโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า เกะ ค่อย ๆ ทำการเกี่ยวข้าวไปที่ละต้น เพื่อให้สามารถเก็บข้าวได้ครบทุกรวงไม่มีเหลือทิ้ง หากแรงงานในครัวเรือนมีไม่พอเพื่อน ๆ ในชุมชนก็จะมาช่วยลงแรงกัน โดยได้ข้าวเป็นค่าตอบแทนและเป็นชะกาด¹ แต่ก็มีบ้างที่หากมีที่นาเป็นแปลงใหญ่ก็อาจมีการจ้างรถเกี่ยวข้าวมาช่วยในการเกี่ยว

© จันร์กลาง กับกอง/กรับพืช

เมื่อใช้เกะในการเกี่ยวข้าวเป็นช่อ ๆ มาไว้ด้วยกัน ข้าวจะถูกเก็บเป็นเลียง เลียงหนึ่ง ๆ จะหนักประมาณ 2-3 กิโลกรัม บ้างก็เก็บเป็นข้าวเปลือก ปัจจุบันยังมีบ้านจำนวนไม่น้อยที่ยังหรือพื้นที่เพื่อเก็บข้าวของตนเอง และเมื่อต้องการที่จะกินก็จะนำไปสี หรือนำไปขายให้กับโรงสีในชุมชนเมื่อต้องการรายได้

โรงสีของชุมชน

โรงสีหลานแม่บ้านเกาะครก เป็นหนึ่งในโรงสีขนาดย่อมในอำเภอเทพาที่ดำเนินการโดยคนในชุมชนจากทั้งหมดประมาณ 7-8 แห่ง และตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวเป็นจำนวนมากของอำเภอเทพา เปิดดำเนินการมาประมาณ 31 ปี โดยก่อนหน้าที่จะมีโรงสีแห่งนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะตำข้าวเอง หรือนำไปสีที่โรงสีอื่นนอกชุมชน นอกเหนือจากจะรับสีข้าวให้กับคนในชุมชนแล้วยังรับซื้อข้าวเปลือก ขายข้าวสารและข้าวเปลือก โดยมีขายทั้งที่ร้าน และตามตลาดนัดต่างๆ ในวันพฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์

บ้านใดที่ต้องการนำข้าวมาสี โรงสีจะคิดค่าใช้จ่ายในการนวดข้าวเปลือกออกจากเลียงในราคา กิโลกรัมละ 50 สตางค์ และค่าสีข้าว กิโลกรัมละ 1 บาท หากเป็นข้าวเหนียวดำ จะคิดค่าใช้จ่ายที่ กิโลกรัมละ 2 บาท ซึ่งการสีข้าวแต่ละครั้งนอกเหนือจากข้าวสารสำหรับรับประทานกันแล้วนั้น ส่วนอื่น ๆ ที่ได้จากการสีก็มีมูลค่าเช่นเดียวกัน เช่น รำข้าวขายได้ กิโลกรัมละ 10 บาท ปลายข้าวขายได้ กิโลกรัมละ 12 บาท แกลบ ขายได้กระสอบละ 7 บาท ฟางขายได้กระสอบละ 7 บาท (หากเป็นแบบที่มีการหมักแล้วจะขายได้กระสอบละ 15 บาท)

¹ ชะกาด คือ ทานประจำปีหมายถึงทรัพย์สินส่วนเกินจำนวนหนึ่ง ซึ่งมุสลิมต้องจ่ายให้แก่ผู้ที่มีสิทธิได้รับเมื่อครบรอบปี ถ้ามุสลิมคนใดมีทรัพย์สิน เงินทอง สินค้าที่เหลือในรอบปีแล้วไม่ทำการบริจาค ผู้นั้นก็ทำผิดบัญญัติของอิสลาม

ส่วนการรับซื้อข้าวจากชาวบ้านนั้น จะรับซื้อทั้งแบบเปีย และเฉพาะข้าวเปลือก ราคาซื้ออยู่ที่กิโลกรัมละ 8-12 บาท เมื่อนำมาสีจะขายเป็นข้าวสารที่ราคา กิโลกรัมละ 25-40 บาท ขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์ข้าว แต่ละวันขายได้ไม่ต่ำกว่า 5 ถึง (ถึงละ 16 กิโลกรัม) หากเมื่อใกล้ถึงฤดูทำนา คนในชุมชนก็สามารถมาเลือกซื้อข้าวเปลือกที่ร้านตามชนิดพันธุ์ที่ต้องการ ราคาจะอยู่ที่ประมาณ กิโลกรัมละ 15-20 บาท ขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์ข้าวเช่นเดียวกัน เช่น ราคาขายพันธุ์ข้าวเล็บนก อยู่ที่ กิโลกรัมละ 15 บาท ข้าวสังข์หยด กิโลกรัมละ 20 บาท เป็นต้น

ในนาไม่ได้มีแต่ข้าว ถ้าไม่ขี้เกียจก็ไม่อดตาย

ปลาน้ำจืดที่อาศัยอยู่ในคูคลองใกล้กับที่นา หรือแม้แต่ในที่นาเอง เป็นแหล่งอาหารที่ทั้งเจ้าของที่นาและคนในชุมชนสามารถที่จะมาจับไปรับประทานได้เกือบตลอดทั้งปี นอกจากนี้ในพื้นที่อำเภอเทพาเรายังพบเห็นการปลูกยางพาราร่วมกับการทำนาปลูกข้าว อันเนื่องมาจากในฤดูฝนที่ไม่สามารถกรีดยางได้ จะตรงกับช่วงฤดูทำนา และในช่วงที่ยางผลัดใบไม่สามารถกรีดยางได้ ก็จะตรงกับช่วงเกี่ยวข้าว ทำให้ตลอดทั้งปีชาวบ้านจะมีกิจกรรมทำโดยตลอด หากเมื่อหมดฤดูทำนาชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะทิ้งที่นาไว้เฉย ๆ เพื่อเป็นการพักดินให้ดินได้ฟื้นตัว

คำพูดหนึ่งที่เราได้ยินจากชาวเทพาบ่อยครั้งคือ “ถ้าไม่ขี้เกียจ ก็ไม่อดตาย” อันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในอำเภอเทพา อาหารที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ทั้งบนบกและในทะเล แม่น้ำและสาหร่ายน้อยๆ นำพาความอุดมสมบูรณ์จากภูเขามาสู่ดินแดนปากแม่น้ำก่อนออกทะเล ช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีคนกลับมาทำนากันเพิ่มมากขึ้น นาที่เคยทิ้งร้างก็มีข้าวสายพันธุ์ต่างๆ ปลูกอยู่เต็มพื้นที่ โรงสีก็รับซื้อข้าวเพิ่มมากขึ้น อำเภอเทพาอาจจะเป็นหนึ่งในไม่กี่ที่ในประเทศไทยที่ตั้งแม่น้ำจะไม่มีการทำกิน ไม่มีเงิน ก็สามารถที่จะมีข้าวกิน มีรายได้ โดยการเอื้อเฟื้อและแบ่งปันที่เป็นวิถีชีวิตของคนอำเภอเทพามาช้านาน บ้านใดมีพื้นที่ทำนาเป็นจำนวนมาก

© จันทรกลาง ก็นทอง/กรีนพีซ

© เขมวโล ธีรสวรรณจักษ์

เจ้าของพื้นที่ก็ลงทุนในส่วนของค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ส่วนผู้ที่ไม่มีพื้นที่ทำนาเป็นของตนเองก็สามารถที่จะมาลงแรงในการปลูก การดูแล และการเก็บเกี่ยว โดยผลผลิตที่ได้จากที่นาจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนเท่า ๆ กัน ผลผลิตจากที่นาประมาณ 3 ไร่ สามารถที่จะทำให้ครัวเรือนที่มีสมาชิกประมาณ 5 คน มีข้าวเก็บไว้กินได้ตลอดทั้งปี หรือหากมีความขยันมากพอ ก็สามารถที่จะไปลงแรงทำนาในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อที่จะนำข้าวที่เหลือจากการแบ่งไว้กินในครัวเรือนไปขายเพื่อนำรายได้มาสู่อุปโภค

ภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหาร

ไม่เพียงแต่ในพื้นที่อำเภอเทพา หากชุมชนโดยรอบคือ ละโว้ ปาดานี ต่างมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีการปลูกข้าว ไว้สำหรับกินในครัวเรือน แม้ในบางพื้นที่ที่นาอยู่ใกล้กับทะเล ก็สามารถปลูกข้าวได้ผลผลิตดี หากในช่วงระยะเวลาประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาภัยเงียบอย่างหนึ่งเข้ามาคุกคามต่อวิถีการทำนาปลูกข้าว โดยที่หลายคนก็ไม่ได้คาดคิดคือ “การเลี้ยงกุ้ง” ซึ่งส่งผลให้นาข้าวเสียหายทั้งจากระบบน้ำที่ใช้สำหรับการเลี้ยงกุ้ง น้ำเสีย หรือการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการทำนาเป็นการเลี้ยงกุ้ง ซึ่งเมื่อผ่านไประยะหนึ่งการเลี้ยงกุ้งไม่ได้ให้ผลผลิตที่ดีเหมือนในระยะแรก ก็ทำให้ที่ดินดังกล่าวไม่สามารถใช้ประโยชน์สำหรับการเพาะปลูกได้อีกต่อไป

อุตสาหกรรมการเลี้ยงกุ้ง เป็นเพียงหนึ่งในภัยคุกคามที่มีต่อวิถีชีวิต และความมั่นคงทางอาหารของชุมชน หากในความเป็นจริง วิถีข้าว วิถีชาวนาของคนในชุมชน ยังต้องเผชิญหน้ากับภัยคุกคามอีกมากที่จะส่งผลให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต โดยเฉพาะมลพิษทั้งทางน้ำและทางอากาศ จากอุตสาหกรรม หรือการผลิตไฟฟ้าที่ไม่เป็นมิตรกับวิถีการเกษตรของชุมชน และก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อพืชต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ข้าว” ซึ่งเป็นพืชที่มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม จึงเป็นพืชที่มีความเสี่ยงสูงหากมีการเกิดขึ้นของโรงไฟฟ้าถ่านหิน และที่สำคัญคือพื้นที่ทำนาในอำเภอเทพาเกือบทั้งหมดอยู่ห่างจากพื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพาที่ระยะประมาณ 4-10 กิโลเมตร และในช่วงระยะเวลาปลูกข้าวระหว่างเดือนพฤศจิกายนที่เริ่มดำนา จนถึงเดือนมีนาคมที่เป็นช่วง

เวลาเก็บเกี่ยว ในช่วงเดือนดังกล่าวกระแสลมจะพัดจากทางทิศตะวันออก² ซึ่งแปลงนาเกือบทั้งหมดของชุมชนจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้จากโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพาจึงทำให้มีความเสี่ยงจากการได้รับมลพิษทางอากาศเพิ่มมากยิ่งขึ้น

² ข้อมูลจากรายงาน EHIA โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา ฉบับสมบูรณ์ (ฉบับนำเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อพิจารณา)

แตงโมเทพา

แพงแตงโมจำนวนมากกว่า 50 แพงที่เปิดขายเรียงรายตั้งแต่คลองเทพา ไปจนถึงเขตรอยต่อจังหวัดสงขลา – ปัตตานี ดึงดูดความสนใจให้คนผ่านไปผ่านมาในเส้นทางดังกล่าวทั้งไปและกลับชะลอความเร็วเพื่อหาซื้อแตงโมแตงไทย หรือฟักทองกันอย่างคึกคัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่แตงโมจากเทพาและพื้นที่ใกล้เคียงให้ผลผลิตได้เต็มที่

© จันทรกลาง ก็นทอง/กรีนพีซ

ปลูกแตงโม จากรุ่นสู่รุ่น

จังหวัดสงขลาและปัตตานี มีการปลูกแตงโมอยู่ในหลายพื้นที่ ทั้งในพื้นที่อำเภอจะนะ อำเภอเทพา อำเภอหนองจิก โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอเทพา มีการปลูกแตงโมมาเป็นระยะเวลานาน เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่เป็นดินปนทราย เหมาะสำหรับการปลูกพืชจำพวก แตงโม แตงไทย หรือแตงกวา จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุที่เกิดในอำเภอเทพา ต่างกับบอกตรงกันว่า ตั้งแต่เกิดมาก็พบเห็นการปลูกแตงโมแปลงเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง กระจายกันอยู่ทั่วไปในพื้นที่อำเภอเทพา หากบ้านใดไม่ปลูกไว้ขาย ก็จะปลูกจำนวนไม่กี่ต้นเพื่อเอาไว้รับประทานเอง ซึ่งจะให้ผลผลิตช่วงเวลาเดียวกับการเก็บเกี่ยวข้าว หลังจากที่แต่ละครัวเรือนเหน็ดเหนื่อยจากการเกี่ยวข้าว ก็จะได้รับประทานแตงโมหวาน ๆ ท่ามกลางอากาศร้อน ๆ ของเดือนมีนาคม เมษายนจึงเป็นที่ชื่นใจเป็นอย่างมาก

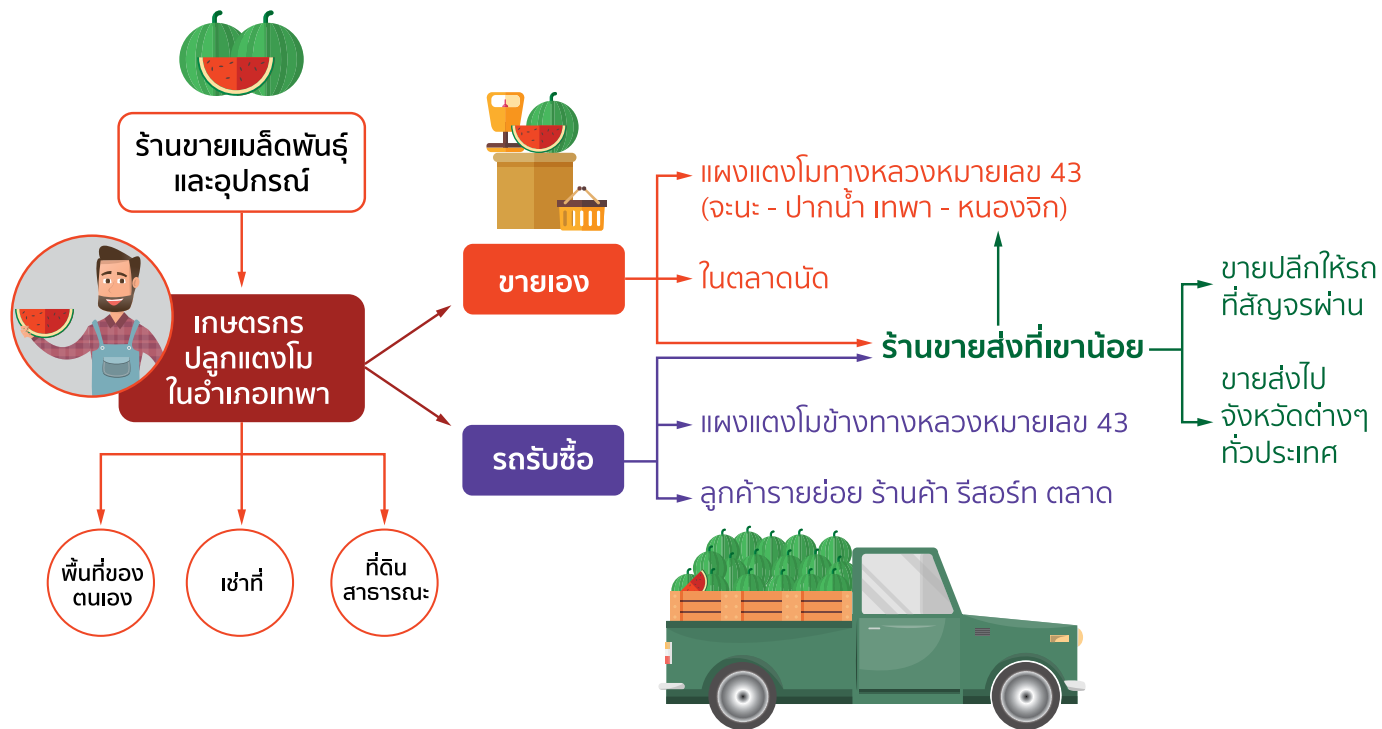

© เขมวโล ธีรสวรรณจักร

ในอดีตการปลูกจะใช้แรงงานคนเป็นหลัก และทำบนพื้นที่ไม่ใหญ่มาก แต่ละครัวเรือนสามารถปลูกกันได้เอง ในช่วงกลางวันจะปลูกข้าว ดูแลข้าว ส่วนช่วงเย็นและกลางคืนจะมาดูแล ใส่ปุ๋ยแตงโม จนกระทั่งช่วงหนึ่งที่มีนายทุนจากประเทศมาเลเซียเข้ามาลงทุนทำแปลงปลูกขนาดใหญ่ โดยเฉพาะในพื้นที่ “ควนติหมุน” (มาจากคำว่า “บูกะติมุง” ในภาษามลายู “บูกะ” แปลว่า “เขา” และ “ติมุง” แปลว่า “แตงโม” แล้วชื่อก็ค่อย ๆ เปลี่ยนมาเป็นควนติหมุน) มีการนำเอารถไถขนาดเล็กเข้ามาช่วยในการเตรียมแปลง และใช้การจ้างแรงงานในการทำสวนแตงโม สันนิษฐานว่าแพงชายแตงโมริมถนนสาย 43 นั้นเกิดขึ้นในช่วงการเข้ามาลงทุนทำแปลงขนาดใหญ่ของนายทุนนั่นเอง เนื่องจากมีผลผลิตในพื้นที่ออกมาเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นถึงเมื่อนายทุนจะถอนทุนกลับไปแล้ว พื้นที่อำเภอเทพาก็ยังมีการปลูกแตงโมทั้งในรูปแบบแปลงขนาดใหญ่ 40-50 ไร่ และการปลูกแบบดั้งเดิมที่เป็นแปลงขนาดเล็ก 3-10 ไร่ กระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งอำเภอเทพา เช่น เทพา ควนติหมุน เขาน้อย คลองควาย ในพื้นที่ปลูกขนาดเล็ก ๆ โดยเฉลี่ยแล้วต่อไร่ ลงทุนประมาณ 2,000 บาท ขายผลผลิตได้ประมาณ 20,000 บาทขึ้นไป การปลูกแตงโม ตามวิถีแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่จะทำการปลูกบนพื้นที่เดิมประมาณ 3 ปี หลังจากนั้นจะย้ายที่ปลูก เพื่อเปลี่ยนดินใหม่ และให้ดินเดิมได้พักสักกระยะหนึ่งหรือปลูกพืชชนิดอื่นหมุนเวียน โดยวางแผนการปลูกแตงโม แตงกวา แตงไทย และผักชนิดอื่น ๆ สลับสับเปลี่ยนบนที่ดินของตนเอง หรือที่ดินใช้ประโยชน์สาธารณะ เพื่อที่จะสร้างรายได้ตลอดทั้งปี

พันธุ์แตงโมที่นิยมปลูก ตั้งแต่อดีตมีการเปลี่ยนมาเรื่อย ๆ ทั้งตอปีโต จินตหรา กิรี จนปัจจุบันพันธุ์ที่คนนิยมปลูกและนิยมรับประทานมากที่สุด ได้แก่ พันธุ์ตอปีโต ลูกรี ๆ สีเขียวเข้ม เนื้อแดงจัด น้ำหนักลูกหนึ่งประมาณ 2-3 กิโลกรัม จะเริ่มปลูกแตงโมตั้งแต่ช่วงเดือนมกราคม หลังจากฤดูฝน เนื่องจากแตงโมเป็นพืชที่ชอบดินใหม่ ดินชั้น อากาศเย็น แต่ไม่ชอบน้ำมาก การเริ่มปลูกในช่วงเดือนมกราคมดินยังอมน้ำระหว่างการปลูกไม่ต้องมีการรดน้ำ แตงโมจึงมีความหวานมากตามธรรมชาติ ผลผลิตจะสามารถเก็บเกี่ยวได้ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – ต้นเดือนเมษายน หากในบางพื้นที่ที่มีการวางระบบน้ำ ก็สามารถที่จะปลูกได้มากกว่า 1 รอบต่อปี

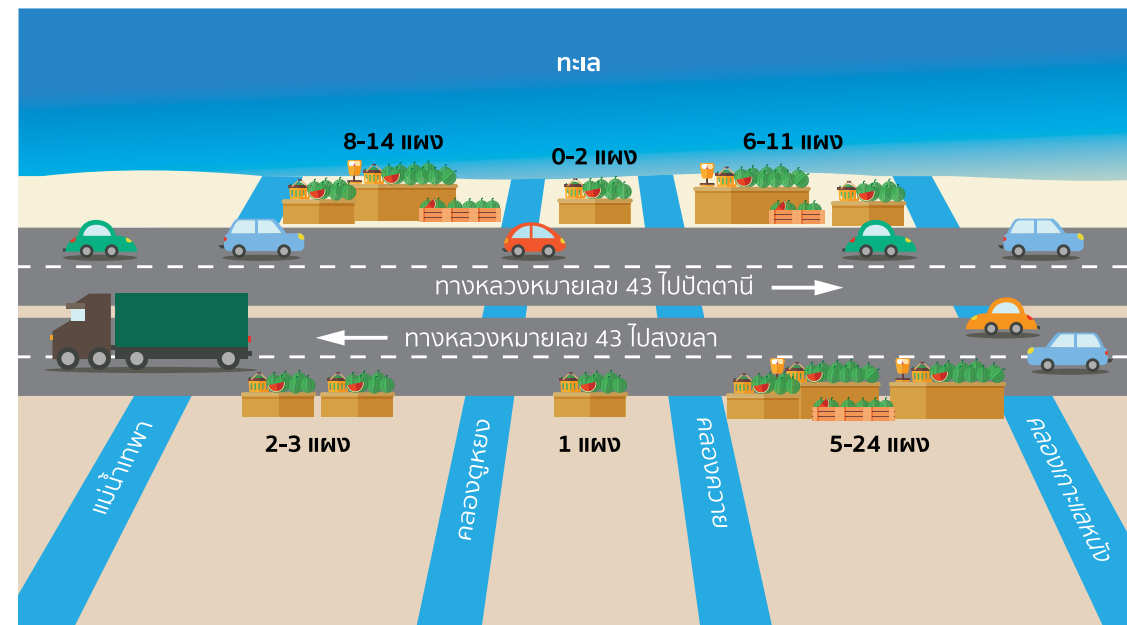
เมื่อแตงโมเริ่มให้ผลผลิตแต่ละเจ้าก็จะมีวิธีการขายผลผลิตของตนเองที่ต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความสะดวก บางเจ้าอาจจะนำแตงโมออกมาขายที่แผงแตงโมริมถนนที่เป็นแผงของตนเอง บางเจ้าก็ขายให้กับแม่ค้าที่มีแผงอยู่แล้ว บางเจ้าก็นำไปขายที่เขาน้อยซึ่งเป็นตลาดขายส่งแตงโมขนาดใหญ่ บางเจ้าขายให้กับรถพ่อค้าที่มารับซื้อแตงโมเพื่อไปกระจายให้กับแผงต่างๆ หรือนำไปส่งขายที่ตลาดเขาน้อยอีกทอดหนึ่ง บางเจ้าก็นำไปขายที่ตลาดนัดที่มีทุกวันหากหมุนเวียนไปตามสถานที่ต่างๆ เป็นต้น โดยการเก็บผลผลิตนั้นหากจ้างแรงงานช่วยเก็บ ก็จะอยู่ที่กิโลกรัมละ 1 บาท

แผงแตงโม ที่ไม่ได้มีแค่แตงโม

บนถนนหมายเลข 43 เราจะพบเห็นการขายแตงโมจำนวนมากอยู่ 2 ช่วง ช่วงแรกคือบริเวณเขาน้อย ซึ่งเป็นจุดรับซื้อ-ขายแตงโมแหล่งใหญ่ของอำเภอเทพา และพื้นที่ภาคใต้ โดยจะมีร้านที่ขายส่งแตงโมรายใหญ่ประมาณ 10 ร้าน ที่รับซื้อแตงโมทั้งจากในจังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียง หากช่วงใดที่ไม่มีผลผลิตแตงโมจากในพื้นที่ออกมาจำหน่ายเช่นในหน้าฝน ก็จะรับแตงโมจากภาคอื่นๆ โดยเฉพาะจากทางภาคอีสาน เพื่อมากระจายในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งลูกค้าที่มาซื้อแตงโมนั้นมีมาจากหลากหลายที่ ทั้งจากสุโขทัย ภูเก็ต กระบี่ พัทลุง เป็นต้น บ้างก็เป็นพ่อค้าคนกลางที่มาเหมาซื้อแตงโมจากเขาน้อยเพื่อไปกระจายต่อในจังหวัดอื่นๆ แตงโมประมาณ 10,000-12,000 กิโลกรัม จะขายหมดจากแผงภายในระยะเวลา 2-3 วัน ในแต่ละปีจึงมีแตงโมมากกว่า 12 ล้านกิโลกรัมที่ผ่านแผงขายส่งในบริเวณเขาน้อยแห่งนี้ คิดเป็นมูลค่าเศรษฐกิจหมุนเวียนที่เกิดจากแตงโมที่เขาน้อยในแต่ละปีไม่ต่ำกว่า 120 ล้านบาท³

³ ข้อมูลประมาณการจากการศึกษาในกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน

อีกช่วงหนึ่งที่เราจะพบเห็นการขายแตงโมกันอย่างคึกคักมาเป็นเวลานาน คือ ตลอดระยะทางระหว่างแม่น้ำเทพา เรื่อยไปจนถึงเกาะแลหนัง ที่จะมีแผงแตงโมเรียงรายทั้งเส้นทางไปและกลับ จำนวนมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละฤดูกาล โดยในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ที่เป็นช่วงที่ผลผลิตแตงโมในพื้นที่อำเภอเทพาออกสู่ท้องตลาดเป็นจำนวนมาก จำนวนแผงก็เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยบางช่วงจะมีมากกว่า 50 แผง หากช่วงเวลาที่อยู่นอกฤดูแตงโมของเทพา ต้องมีการรับเอาแตงโมจากพื้นที่อื่น ๆ เข้ามาขายทดแทนแตงโมของเทพา จำนวนแผงก็จะลดลงเหลือประมาณ 20 กว่าแผง

แตงโมที่ขายที่แผงริมถนนนี้ บางส่วนเป็นเจ้าของสวนแตงโมมาเปิดแผงขายแตงโมเอง บางส่วนก็รับซื้อมาจากสวนต่างๆ ในพื้นที่หรือซื้อจากร้านขายส่งแตงโมที่บริเวณเขาน้อย นอกจากนี้ยังมีการซื้อจากรถขนแตงโมที่วิ่งรับแตงโมทั้งจากแปลงปลูกโดยตรงและจากร้านขายส่งที่เขาน้อยไปส่งยังแผงต่างๆ หลายแผงที่เราจะเห็นพ่อค้าแม่ค้าวัยหนุ่มสาว ยิ้มแย้มแจ่มใสต้อนรับลูกค้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนที่ไปเรียนและทำงานต่างถิ่นมาก่อนแล้ว แต่ก็พบว่าการขายแตงโมสามารถสร้างผลตอบแทนได้ดีกว่าและในขณะเดียวกันก็ได้อยู่พร้อมหน้ากับครอบครัว การขายแตงโมจึงไม่ใช่แค่การสร้างรายได้ หากยังเป็นการกระชับสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัวให้มีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

ระหว่างแปลงปลูกและแผงแตงโม จะมีอีกอาชีพหนึ่งที่เราพบเห็น คือ รถขนแตงโมที่จะไปรับซื้อจากแปลงปลูกในพื้นที่อำเภอเทพา รวมถึงร้านขายส่งแตงโม กระจายขายไปยังจุดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแผงแตงโมข้างทาง ร้านในตลาดนัด รวมถึงร้านค้าและรีสอร์ทที่อยู่ในอำเภอเทพา รวมถึงนำแตงโมจากแปลงปลูกไปขายยังร้านขายส่ง ขึ้นอยู่กับว่าใครจะต้องการซื้อหรือขายและราคาที่ตกลงกันเป็นที่พอใจ ระหว่างวันหากแตงโมแผงไหนขายดี ของหมดเร็ว ก็สามารถที่จะโทรสั่งให้นำแตงโมไปส่งเพิ่มได้ นอกเหนือจากแตงโม รถขนแตงโมก็ยังทำหน้าที่รับซื้อและกระจายมะพร้าว น้ำหอม และผักทองอีกด้วย

แผงแผงโมโดยส่วนใหญ่จะเปิดขายตั้งแต่ช่วงเช้า ประมาณ 8.00 - 9.00 น. และจะขายถึงประมาณ 17.00 - 18.00 น. ก็จะเก็บแผง ราคาขายจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัน ขึ้นอยู่กับฤดูกาลและราคาแผงโมที่รับมาซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ที่ประมาณกิโลกรัมละ 10 ถึง 20 บาท สำหรับราคาขายต่อกิโลกรัมนั้นมีตั้งแต่กิโลกรัมละ 13 บาท ไปจนถึง 20 กว่าบาท ลูกค้าที่มาซื้อนั้นมีทั้งชาวกร และชาวประจำ บ้างก็เป็นนักท่องเที่ยวจากประเทศมาเลเซียที่ขับรถเข้ามาท่องเที่ยวในฝั่งไทยหรือคนขับรถบรรทุกขนส่งระหว่างไทยและมาเลเซียที่แวะซื้อแผงโมหรือมะพร้าวทั้งเพื่อนำไปบริโภคเอง หรือไปขายต่อที่จุดหมายปลายทาง โดยเฉลี่ยแล้วทุกระยะเวลาไม่เกิน 10 นาที แต่ละแผงจะต้องมีรถจอดแวะซื้อแผงโม แผงไทย หรือฟักทอง รายได้เฉลี่ยต่อวันอยู่ที่ประมาณ 800-1,000 บาท หากบางช่วงที่ขายดีโดยเฉพาะช่วงหน้าเทศกาล อาจทำรายได้ได้มากกว่า 10,000 บาทต่อแผง

เสน่ห์อีกประการหนึ่งของแผงขายแผงโม คือ เราจะไม่ได้พบเฉพาะแผงโมเท่านั้น เกือบทุกแผงจะมีสินค้าอื่น ๆ ที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็น ฟักทอง แผงไทย มะพร้าว สะตอ กะปิแท้ ปลาแห้ง ข้าวเกรียบ น้ำผึ้ง บูด ฯลฯ ฟักทองก็เป็นหนึ่งในผลผลิตที่ขายคู่กับแผงโมเกือบทุกแผง ส่วนใหญ่มาจากในพื้นที่ ลูกใหญ่ เนื้อแน่น สามารถเก็บไว้ได้นาน ราคาขายประมาณกิโลกรัมละ 25 บาท หรือกะปิที่ผลิตมาจากกุ้งเคยล้น ๆ ไม่มีแฉะผสม ซึ่งกุ้งเคยเป็นหนึ่งในสัตว์น้ำที่หาได้มากบริเวณหน้าหาดบางหลัง บางบ้านถึงแม้จะไม่มีเรือ ก็สามารถที่จะรูงกุ้งเคยบริเวณชายฝั่งที่น้ำตื้น ๆ 2-3 ชั่วโมงก็ได้กุ้งเคยมานับ 10 กิโลกรัมในแต่ละวัน นำมาทำเป็นกะปิเองหรือขายให้กับเพื่อนบ้านที่ทำกะปิเป็นอาชีพ ผลผลิตที่ขายในแผงแผงโมเหล่านี้บ้างก็เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตเองในครอบครัวของแม่ค้าแผงแผงโม บ้างก็รับมาจากเพื่อนบ้านญาติมิตร หรือบางส่วนก็รับสินค้ามาจากจังหวัดปัตตานี เราจึงเห็นภาพที่ลูกค้าจำนวนไม่น้อยตั้งใจจะซื้อแผงโมแต่ก็ได้กะปิ ข้าวเกรียบ มะพร้าว ติดไม้ติดมือไปฝากคนที่บ้านอีกด้วย

เกษตรผสมผสานที่บ้านโคกสัก

พื้นที่บ้านโคกสักที่อยู่ตรงข้ามกับพื้นที่ที่จะตั้งโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน ชาวบ้านที่นี่ส่วนใหญ่จะทำเกษตรเป็นอาชีพหลัก ซึ่งวิถีเกษตรของที่นี่จะไม่ใช่เป็นลักษณะของเกษตรแปลงใหญ่ที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพียงชนิดเดียว แต่เราจะพบเห็นการปลูกพืชหลากหลายชนิดในพื้นที่แปลงเดียวกัน ทั้งปลูกไว้เพื่อรับประทานในครัวเรือน ปลูกไว้เพื่อสร้างรายได้ ซึ่งพืชที่ปลูกหลากหลายชนิดก็สามารถที่จะสร้างให้เกิดรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี รูปแบบการปลูกพืชดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาที่ตกทอดกันมาแต่ดั้งเดิม เป็นการปลูกพืชที่มีความเข้าใจ เอื้อเพื่อ และเคารพต่อธรรมชาติ ส่งต่อความสมบูรณ์และงดงามของธรรมชาติในปัจจุบันไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน

การปลูกพืชในรูปแบบผสมผสานนี้ นอกเหนือจากพื้นที่บ้านโคกสักแล้ว เรายังสามารถพบเห็นได้ในอีกหลายพื้นที่ในอำเภอเทพา เรื่อยไปจนถึงอำเภอหนองจิกจังหวัดปัตตานี บางแปลงเราจะพบ

© จันทรกลาง กันทอง/กรีนพีซ

ทั้งการปลูกยางพารา แผงกวา แผงไทย ฟักทอง ถั่วฝักยาว มะพร้าว อยู่ร่วมกัน หรือบางแปลงเราก็พบการปลูกข้าว มะพร้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด แผงโม เนื่องจากความต้องการที่จะใช้ประโยชน์จากพืชแต่ละชนิดแตกต่างกัน ข้าวปลูกไว้เพื่อรับประทานในครัวเรือนหากเหลือก็จะขายให้กับโรงสีของชุมชน ยางพาราปลูกเป็นพืชยืนพื้น มะพร้าวปลูกกันเกือบทุกครัวเรือนทั้งมะพร้าวน้ำหอม และมะพร้าวแกง ผักและผลไม้ต่าง ๆ ปลูกไว้เพื่อขายเป็นรายได้ในระยะสั้น ๆ ซึ่งพืชแต่ละชนิดจะให้ผลผลิตในช่วงเดือนที่แตกต่างกัน ทำให้มีพืชผลขายได้เกือบตลอดทั้งปี และในขณะเดียวกันการปลูกพืชที่หลากหลายไม่ใช่พืชเชิงเดี่ยวก็ทำให้การพึ่งพาสารเคมีการเกษตรเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น

วิถีการเกษตรในรูปแบบดังกล่าวจึงไม่เพียงแต่เอื้อต่อธรรมชาติ หากยังเอื้อเพื่อต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน นอกจากนี้วิถีของการแบ่งปันก็เป็นสิ่งที่พบเห็นได้เสมอในพื้นที่รอบติวโละปาตานี บางบ้านที่ทำเกษตรก็จะเปิดโอกาสให้กับคนในชุมชนที่ไม่มีพื้นที่ทำเกษตรเป็นของตนเอง สามารถเข้ามาเพาะปลูกได้โดยที่ไม่คิดค่าเช่าจ่าย แลกเปลี่ยนกับการช่วยดูแลไม้ยืนต้น ไม่ว่าจะเป็นยางพาราหรือมะพร้าว ที่อยู่ในที่ดินของตนเอง

เทพาจึงไม่ได้มีแค่ทะเลและคนทำประมง หากแต่มีการทำเกษตรที่เข้มแข็งอีกด้วย โดยเป็นพื้นที่ปลูกและศูนย์กลางการขายและกระจายแผงโมของภาคใต้ตอนล่าง มีการปลูกข้าวพื้นบ้านหลากหลายสายพันธุ์และมีปริมาณมากพอที่จะเลี้ยงคนเทพาได้ทั้งอำเภอ มีการทำเกษตรผสมผสานทั้งยาง มะพร้าวสำหรับแกง มะพร้าวน้ำหอม แผงโม ฟักทอง พริกไทย มะนาว ผักต่างๆ ฯลฯ ส่วนพื้นที่ติดทะเล แม้จะเป็นดินปนทราย แต่เหมาะสำหรับปลูกพืชระยะสั้น เช่น แผงกวา ฟักทอง แผงโม ถั่วฝักยาว พริก เป็นต้น พื้นที่มีทังภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง ที่ราบสำหรับเพาะปลูก ป่าชายเลน และทะเล มีความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ และอากาศ มีความหลากหลายของพืชพรรณอาหาร พื้นที่นี้จึงเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งสืบสานแทรกกันมานับร้อยปีแล้ว

4

โครงการ โรงไฟฟ้าถ่านหิน เทพา

โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพาเป็นโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อน กำลังการผลิตติดตั้งขนาด 1,100 เมกะวัตต์ จำนวน 2 เครื่องของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณ 2,850 ไร่ ในพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลปากบาง อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา พื้นที่โครงการทั้งหมดอยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาปะช้าง-แหลมขาม ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของชุมชนที่อยู่อาศัย พื้นที่เกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์

1. การเลือก “inwa” เป็นที่ตั้งโครงการ

กฟผ.ได้กำหนดมาแล้วว่าโรงไฟฟ้าเทพาจะใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง ดังนั้นจึงได้มีหลักเกณฑ์การเลือกพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านดังนี้

ด้านวิศวกรรม	พิจารณาจากพื้นที่ขนาดใหญ่ มีความสะดวกในการขนถ่ายเชื้อเพลิงถ่านหินทางน้ำ และทางบก ใกล้ชายฝั่งทะเลที่สามารถจัดหาน้ำจำนวนมากเพื่อใช้ในกระบวนการผลิต ใกล้กับแนวสายส่งหรือสถานีไฟฟ้าแรงสูง
ด้านสิ่งแวดล้อม	พิจารณาจากการไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดหรือขัดกับกฎหมายการใช้ที่ดิน ไม่เป็นแหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหายาก หรือชนิดที่ฟื้นฟูไม่ได้ ไม่อยู่ในพื้นที่ประมงทรัพยากรธรรมชาติรุนแรงซ้ำซ้อน ไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่มีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่น และเป็นพื้นที่ที่มีขีดความสามารถในการรองรับโครงการได้
ด้านสังคม	ต้องเป็นพื้นที่สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมได้

จากการพิจารณาเบื้องต้น พบว่าพื้นที่ในอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี มีความเหมาะสมสำหรับการพัฒนาโครงการ แต่ด้วยความจำเป็นเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงประเด็นเรื่องความมั่นคง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจึงได้พิจารณาพื้นที่อื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงซึ่งพื้นที่มีความเป็นไปได้ อยู่ในเขตอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา จำนวน 5 พื้นที่ โดยได้พิจารณาใน 7 ด้าน ประกอบไปด้วย

ลำดับ	เกณฑ์	รายละเอียด
1	ขนาดพื้นที่และชายฝั่ง	ต้องเป็นพื้นที่ต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 1,000 ไร่ ตลอดแนวพื้นที่โครงการกว้างสู่ชายหาดหรือทะเล
2	ระดับน้ำทะเล	มีระดับน้ำทะเลลึกประมาณ 7 เมตรสำหรับการนำเรือเข้าเทียบท่า โดยอยู่ในระยะทางไม่เกิน 5 กิโลเมตร
3	แหล่งน้ำ	สามารถนำน้ำมาใช้ในการผลิตได้โดยไม่รบกวนการใช้น้ำของชุมชน
4	การคมนาคมขนส่ง	มีทางหลวงผ่านด้านหน้าพื้นที่ และมีท่าเรือน้ำลึกบริเวณใกล้เคียง
5	การเชื่อมโยงระบบ	มีความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเข้ากับสถานีไฟฟ้าที่ระยะทางน้อยกว่า 100 กิโลเมตร
6	การใช้ที่ดิน	เป็นพื้นที่ราชการ หรือพื้นที่สาธารณประโยชน์
7	ด้านสิ่งแวดล้อม	ไม่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ และไม่มีข้อจำกัดในการรองรับมลสารของพื้นที่

ผลปรากฏว่าทางการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้เลือกพื้นที่ หมู่ที่ 4 ตำบลปากบาง อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เป็นที่ตั้งโครงการ ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่า

1. พื้นที่ที่ถูกเลือกให้เป็นที่ตั้งโครงการ เป็นชุมชนมุสลิม ที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นส่วนใหญ่เป็นชาวประมงพื้นบ้านและทำการเกษตรควบคู่ไปด้วย การเกิดขึ้นของโครงการจะต้องมีการย้ายประชาชนออกจากพื้นที่

2. การพิจารณาหลักเกณฑ์ทั้ง 7 ด้าน จะให้น้ำหนักกับด้านวิศวกรรม มากกว่าด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม และไม่ได้มีการชี้แจงให้เห็นชัดเจนว่าเงื่อนไขในการให้คะแนนของแต่ละด้านนั้นเป็นอย่างไร

3. ในขั้นตอนของการเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ และวิธีการผลิตไฟฟ้าที่มีความเหมาะสมนั้น ดำเนินการโดยเจ้าของโครงการโดยไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. เชื้อเพลิงถ่านหิน

โรงไฟฟ้าเทพา ใช้ถ่านหินบิทูมินัส/ซับบิทูมินัส เป็นเชื้อเพลิงหลัก โดยนำเข้าจากต่างประเทศ เช่น อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย และออกแบบเพิ่มเติมให้ใช้เชื้อเพลิงชีวมวลอัดเม็ดในอัตราส่วนไม่เกิน 2% เป็นเชื้อเพลิงเผาพร้อมกันถ่านหิน (Co-firing) และใช้น้ำมันดีเซลเป็นเชื้อเพลิงสำหรับเริ่มเดินระบบ

3. ท่าเทียบเรือขนถ่ายถ่านหิน

ถ่านหินจะขนส่งมาทางเรือที่มีขนาด 13,000 เดทเวทตัน ประมาณ 4เที่ยวต่อวัน โดยจะเข้าเทียบท่าเรือของโครงการ ที่มีระยะห่างจากชายฝั่ง ประมาณ 3 กิโลเมตร สามารถรองรับเรือได้พร้อมกันสูงสุด 4 ลำ ใช้อุปกรณ์ขนถ่ายถ่านหินจากเรือแบบสกรูจำนวน 2 เครื่อง ทำงานต่อเนื่องด้วยระบบไฟฟ้า อัตราขนถ่ายไม่น้อยกว่า 2,000 ตัน/ชั่วโมง โดยออกแบบการทำงานเป็นระบบปิด

4. อาคารเก็บถ่านหิน

โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา ต้องการใช้ถ่านหินประมาณ 21,700 ตัน/วัน หรือประมาณ 6.7 ล้านตัน/ปี (คำนวณที่วันทำงาน 310 วัน/ปี) โดยมีปริมาณถ่านหินสำรองไว้ใช้ในพื้นที่โครงการประมาณ 1.4 ล้านตัน เพียงพอสำหรับการผลิตไฟฟ้าไม่น้อยกว่า 60 วัน พื้นที่สำหรับจัดเก็บถ่านหินของโครงการมีขนาดประมาณ 165x760 ตารางเมตร จำนวน 2 อาคาร คิดเป็นพื้นที่รวมประมาณ 157 ไร่ แต่ละอาคารมีความสูงประมาณ 40 เมตร ภายในอาคารสามารถกองถ่านหินได้อาคารละ 2 แถว รวมเป็น 4 แถว แต่ละแถวมีขนาดกว้าง 55 เมตร ยาว 725 เมตร และสูง 21 เมตร สามารถเก็บถ่านหินได้ประมาณ 350,000 ตัน/แถว

5. ส่วนผลิตไฟฟ้า

ในการผลิตไฟฟ้า จะเดินเครื่องผลิตไฟฟ้าตลอด 24 ชั่วโมง ถ่านหินจะถูกลำเลียงจากอาคารเก็บถ่านหินด้วยสายพานลำเลียงเพื่อนำไปบดให้ได้ขนาดที่เหมาะสมเพื่อนำไปเผาให้เกิดก๊าซร้อน พลังงานความร้อนจากการเผาไหม้ถ่านหินจะใช้ในการผลิตไอน้ำแรงดันสูงที่อุณหภูมิ 566 องศาเซลเซียส ไอน้ำที่ผลิตได้จะถูกป้อนเข้าสู่เครื่องผลิตไฟฟ้าแบบกังหันเพื่อขับเคลื่อนเครื่องกังหันและเครื่องกำเนิดไฟฟ้าให้หมุนทำให้เกิดกระแสไฟฟ้า

ก๊าซร้อนที่ผ่านการถ่ายเทความร้อนให้แก่น้ำปราศจากแร่ธาตุแล้ว อาจมีมลสาร (สารที่ทำให้เกิดมลพิษ) ปะปนออกมาด้วย ซึ่งจะถูกรวบรวมไปบำบัดด้วยอุปกรณ์ดักจับในรูปแบบต่างๆ สำหรับถ่านหินที่ก่อกำเนิดขึ้นจากกระบวนการเผาไหม้ จะถูกนำออกจากเตาเผาไหม้ที่บริเวณกันเตา ส่วนถ่านหินที่ออกมาพร้อมกับไอเสีย จะถูกดักจับโดยอุปกรณ์ดักจับฝุ่นแบบไฟฟ้าสถิต

ไอน้ำที่ผ่านเครื่องกังหันไอน้ำจะถูกส่งมาที่เครื่องควบแน่นเพื่อเปลี่ยนรูปไอน้ำให้กลายเป็นน้ำคอนเดนเสท ซึ่งในการควบแน่นไอน้ำจำเป็นต้องคายความร้อนจากไอน้ำด้วยระบบหล่อเย็น

6. ระบบน้ำหล่อเย็น

โครงการใช้ระบบหล่อเย็นแบบผ่านครั้งเดียว โดยใช้น้ำทะเลเป็นน้ำหล่อเย็น ซึ่งจะต้องใช้น้ำทะเลประมาณ 9 ล้านลูกบาศก์เมตร/วัน การนำน้ำทะเลเข้าสู่ระบบหล่อเย็นนั้นโครงการจะก่อสร้างทางน้ำเข้าจากทะเลให้ไหลเข้ามาสู่คลองรับน้ำภายในพื้นที่โครงการ ลักษณะของทางเข้าน้ำจะเป็นเขื่อนกันน้ำยื่นออกไปในทะเลระยะทางประมาณ 500 เมตร ความกว้างระหว่างเขื่อนทั้ง 2 อยู่ที่ประมาณ 120 เมตร สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 2.5 เมตร โดยทางน้ำเข้านี้จะลึกประมาณ 3.55 เมตรตลอดตั้งแต่ปากทางน้ำเข้าจนถึงสถานีสูบน้ำ

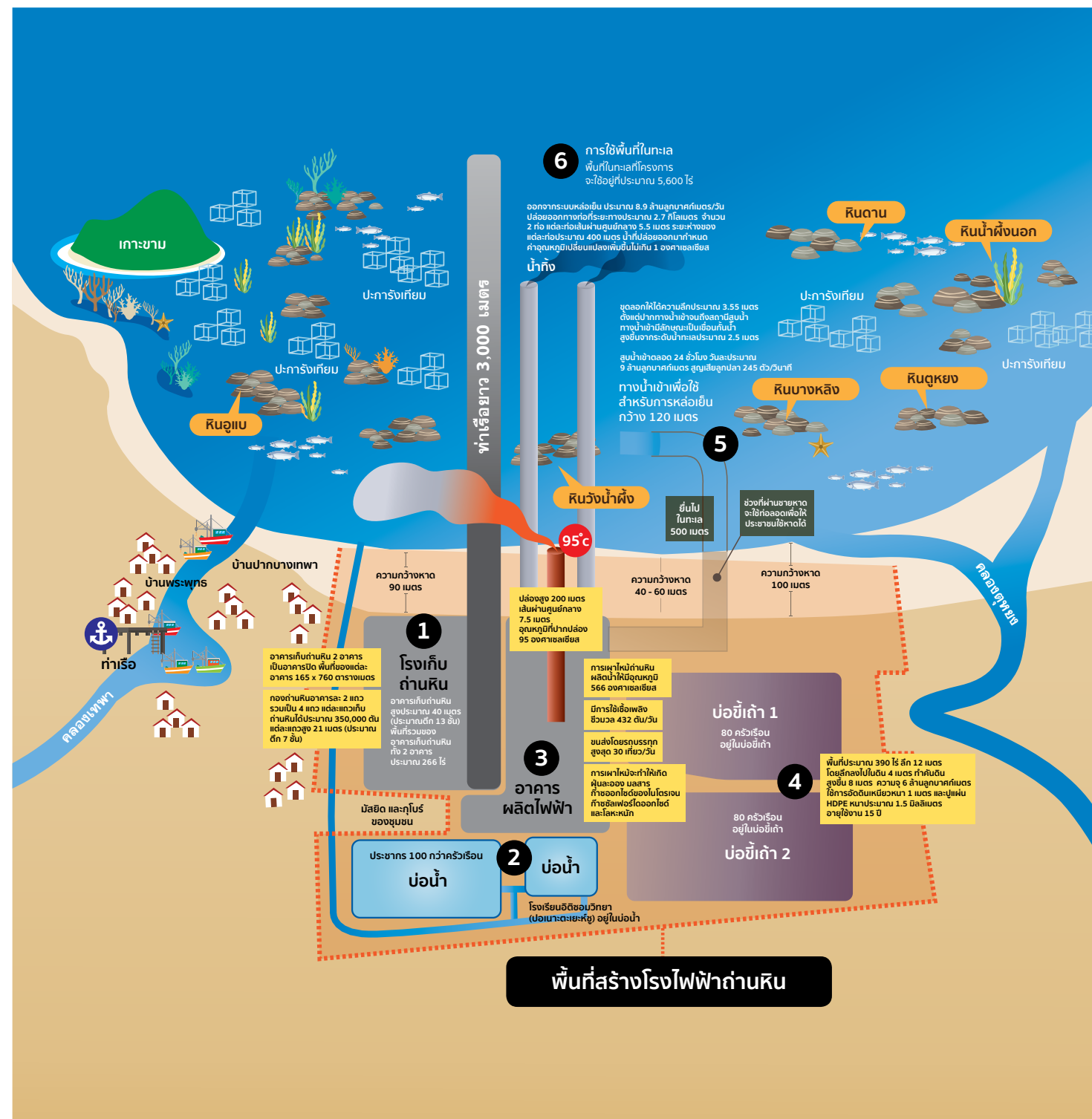
ในการสูบน้ำทะเลเพื่อนำไปใช้ในระบบหล่อเย็น มีการประเมินว่าจะสูญเสียพลังงานที่ตอนพีช 25 x 106 เซลล์/วินาที แพลงก์ตอนสัตว์ 9 x 106 เซลล์/วินาที และลูกปลาวัยอ่อน 245 ตัว/วินาที ในแต่ละวันจะทำการสูบน้ำเข้าสู่ระบบหล่อเย็นตลอด 24 ชั่วโมง

น้ำที่ผ่านการหล่อเย็นเพื่อลดอุณหภูมิ จะถูกระบายลงสู่ทะเลที่ระยะห่างจากชายฝั่งประมาณ 2.5 กิโลเมตร ระดับน้ำลึกที่ปลายท่อประมาณ 7.1 เมตร จำนวน 2 ท่อ อุณหภูมิน้ำทะเลที่ปลายท่อน้ำออกเพิ่มขึ้นไม่เกิน 3 องศาเซลเซียส¹

¹ ข้อมูลจากรายงาน EHIA โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา ฉบับสมบูรณ์ (ฉบับนำเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อพิจารณา)

7. บ่อเก็บถ่าน

โครงการได้ออกแบบบ่อเก็บถ่านปริมาณการกักเก็บเพียงพอสำหรับรองรับปริมาณถ่านที่เกิดขึ้นตลอดอายุโครงการ จำนวน 2 บ่อ พื้นที่รวม 740 ไร่ ความลึกของบ่ออยู่ที่ประมาณ 12 เมตร โดยระดับสูงสุดของบ่อเท่ากับ 8 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ความจุของแต่ละบ่ออยู่ที่ประมาณ 6 ล้านลูกบาศก์เมตร มีการปูรองกันซึมป้องกันการรั่วไหลของน้ำชะจากบ่อออกสู่สิ่งแวดล้อมภายนอก

5

การจัดทำรายงาน การวิเคราะห์ ผลกระทบด้าน สิ่งแวดล้อมและ สุขภาพ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ออกประกาศในการกำหนดประเภท ขนาด และวิธีปฏิบัติในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการทำอีเอชไอเอตามกฎหมาย

ในการนี้ทางการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้ดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนการทำอีเอชไอเอ	รายละเอียดการดำเนินงาน
การกลั่นกรองโครงการ Screening	โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา เป็นโครงการที่จะต้องมีการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ หรือที่เรียกว่าอีเอชไอเอ (EHIA) โดยทางการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้ว่าจ้างให้บริษัท คอนซัลแทนท์ ออฟ เทคโนโลยี จำกัด เป็นผู้จัดทำรายงานอีเอชไอเอ
การกำหนดขอบเขต Public scoping	บริษัทที่ปรึกษาได้ดำเนินขั้นตอนการประชุมรับฟังความคิดเห็น หรือที่เรียกว่า ค.1 เพื่อกำหนดขอบเขตและประเด็นสำคัญในการประเมินผลกระทบ โดยได้มีการจัดการประชุมรับฟังความคิดเห็นไปเมื่อวันอาทิตย์ที่ 2 พฤศจิกายน 2557
การประเมินผลกระทบ Appraisal	บริษัทที่ปรึกษาจะได้ทำการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา โดยจะต้องมีส่วนของการรับฟังความคิดเห็น หรือ ค.2 โดยได้มีการดำเนินการไปเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ – มิถุนายน 2558
การทบทวนร่างรายงาน Public Review	ภายหลังจากที่ได้ทำการศึกษาประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากโครงการแล้วนั้น ทางบริษัทที่ปรึกษาจะได้จัดทำร่างรายงานการประเมินผลกระทบ เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสในการทบทวนร่างรายงาน หรือที่เรียกว่า ค.3 โดยได้มีการดำเนินโครงการไปเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2558
กระบวนการตัดสินใจ Decision Making	หลังจากขั้นตอนการทบทวนร่างรายงาน บริษัทที่ปรึกษาจะได้ดำเนินการปรับแก้ร่างรายงาน เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ โดยจะนำส่งให้ทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตรวจสอบ และเสนอความเห็นเบื้องต้น และนำส่งให้ทางคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงาน เมื่อคณะกรรมการผู้ชำนาญการเห็นชอบแล้วนั้น ทางบริษัทที่ปรึกษาจะทำการปรับปรุงรายงานให้เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ เนื่องจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพาเป็นโครงการที่ดำเนินการโดยส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ จึงต้องนำส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ให้ทางคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมเป็นผู้พิจารณา เสนอความคิดเห็นให้ทางคณะรัฐมนตรีเป็นผู้พิจารณาโครงการต่อไป **โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา คณะกรรมการผู้ชำนาญการมีมติเห็นว่ารายนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการดังกล่าว มีข้อมูลเพียงพอสำหรับการพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2560

ขั้นตอนการทำอีเอชไอเอ	รายละเอียดการดำเนินงาน
การติดตามและประเมินผล Monitoring	เมื่อโครงการผ่านความเห็นชอบตามขั้นตอนต่าง ๆ และได้เริ่มดำเนินการก่อสร้าง และประกอบกิจการแล้วนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการติดตามและประเมินผล เพื่อติดตามการดำเนินงานว่าเป็นไปตามขอบเขต และมีประเด็นที่เป็นข้อห่วงกังวลในด้านใดหรือไม่

อนึ่ง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ได้รับทราบข้อมูลครั้งแรกเมื่อมีการจัดเวทีกำหนดขอบเขตการศึกษา หลังจากนั้น ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะคนที่ต้องถูกบังคับให้ย้ายออกจากพื้นที่บ้านเกิดและชาวประมงพื้นบ้าน จึงได้รวมตัวกันในนาม “เครือข่ายคนสงขลา-ปัตตานี ไม่เอาโรงไฟฟ้าถ่านหิน” และได้ทำการคัดค้านโครงการมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งชาวบ้านที่คัดค้านไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมเวทีทบทวนร่างรายงาน และไม่ได้รับโอกาสชี้แจงข้อเท็จจริงต่อคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (คชก.) จนในที่สุด คชก. ได้มีมติให้ส่งรายงานอีเอชไอเอเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จึงที่มาของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน (Community Health Impact Assessment: CHIA)

6

การประชุม ผลกระทบ ทางสุขภาพ โดยชุมชน

มติของคณะกรรมการผู้ชำนาญการ
พิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม
ในวันที่ 17 สิงหาคม 2560 ได้ก่อให้เกิด
เป็นความทุกข์ร่วม แต่ไม่นานความทุกข์นั้น
ก็ได้แปรเปลี่ยนเป็นพลัง เป็นแรงบันดาลใจ
ของชาวบ้านที่ไม่ยอมจำนน ไม่ยอมตกเป็น
เหยื่อของการพัฒนา จึงเริ่มต้นกระบวนการ
อ่านรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้าน
สิ่งแวดล้อมและสุขภาพอย่างละเอียด
โดยเฉพาะมิติผลกระทบต่อชุมชน

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน (Community Health Impact Assessment: CHIA) เป็นรูปแบบหนึ่งของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) มุ่งเน้นการหนุนเสริมให้ชุมชนสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตนเองและสามารถใช้ข้อมูลในการเจรจาต่อรองในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อเลือกการพัฒนาที่เป็นผลดีต่อชุมชนและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการ 6 ขั้นตอนประกอบไปด้วย 1) การค้นหาคุณค่าหลักของชุมชน 2) การเรียนรู้โครงการที่จะกระทบต่อชุมชน 3) การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนและการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ 4) การประเมินผลกระทบ 5) การผลักดันสู่ขั้นตอนการตัดสินใจ และ 6) การติดตามประเมินผล

ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินจึงได้รวมตัวกันดำเนินงานตามขั้นตอนต่อไป

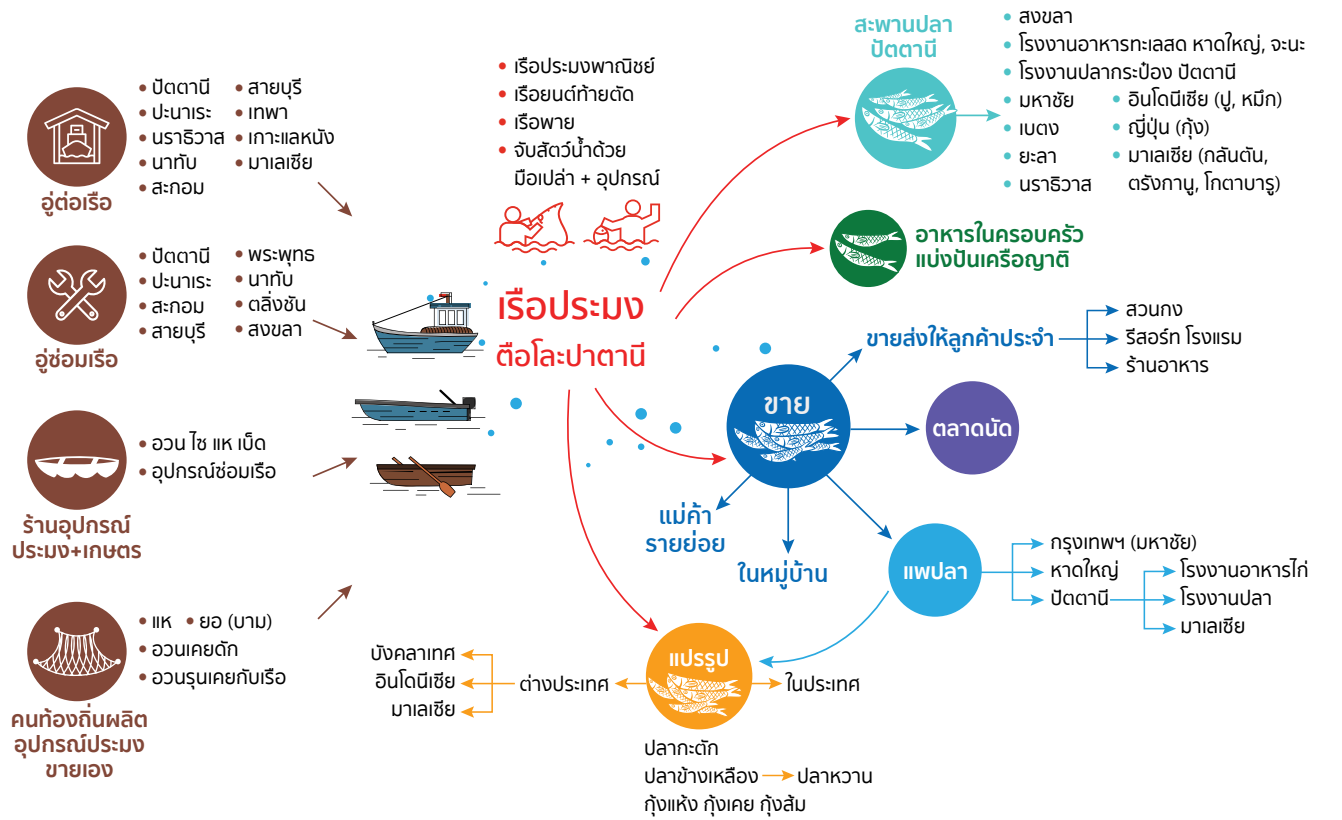
1. การวาดแผนที่ชุมชนเพื่อแสดงคุณค่าและจำแนกผู้มีส่วนได้เสีย

ชาวบ้านเริ่มต้นด้วยการวาดแผนที่ชุมชน เพื่อแสดงคุณค่าของดือโละปาดานี ทั้งด้านระบบนิเวศ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ซึ่งจากแผนที่ทำให้จำแนกผู้มีส่วนได้เสียชัดเจนขึ้น โดยจะเห็นว่า ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพาไม่ได้มีเพียงคนที่อยู่ในพื้นที่ที่ตั้งโครงการและในขอบเขตรัศมี 5 กิโลเมตรเท่านั้น หากแต่หมายถึงคนทุกกลุ่มที่ได้พึ่งพาทรัพยากรในดือโละปาดานีเป็นฐานในการดำรงชีพ ดังเช่น ดือโละปาดานีเป็นแหล่งการทำประมงพื้นบ้านของภาคใต้ตอนล่าง และมีชุมชนประมงอยู่รอบอ่าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งเรือเหล่านี้วิ่งหากินไปมาในอ่าวตั้งแต่สงขลาจนถึงแหลมตาชี ปัตตานี หรืออาจจะไปได้ไกลกว่านั้น ซึ่งหากมีการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศทางทะเลที่เป็นเหตุให้ทรัพยากรทางทะเลลดลง ไม่เพียงชาวประมงเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบ แต่ผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวเนื่องกับการประมงก็ได้รับผลกระทบด้วย อาทิ ผู้ต่อเรือ คนวาดลายเรือ คนผลิต/ขายอุปกรณ์ประมง แพปลา แม่ค้า ร้านอาหาร ร้านน้ำแข็ง ร้านน้ำชา โรงงานแปรรูปอาหาร ตลอดจนผู้บริโภค เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระบบเศรษฐกิจเดียวกัน และทำเป็นเอกสารชุดแรกขึ้นมา ชื่อว่า “ดือโละปาดานี ดารุสสลาม ดินแดนแห่งสันติภาพ” อันเป็นที่มาของ เครือข่ายดือโละปาดานี

© เบบัว ธีรสุวรรณจิก

โซ่อุปทานการประมงในดือโละปาดานี

2. การอ่านรายงานอีเอชไอเอและจัดทำแผนที่ความเสี่ยง

กระบวนการอ่านรายงานวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เริ่มจากการทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของรายงานฯ ตั้งแต่บทที่ 1-7 จากนั้นแบ่งกลุ่มชาวบ้านให้อ่านตามประเด็นที่ตนเองสนใจ อาทิ การเลือกที่ตั้งโครงการและลักษณะพื้นที่ ข้อมูลโครงการโรงไฟฟ้า (ประเภทของถ่านหิน การขนส่ง สารเคมี การใช้น้ำ การจัดการมลพิษทางอากาศ ฯลฯ) ระบบนิเวศทะเล ชายหาด ป่าชายเลน การทำประมง การย้ายครัวเรือน การทำเกษตร การมีส่วนร่วม เป็นต้น โดยมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในรายงานว่าตรงกับข้อมูลความจริงในพื้นที่หรือไม่ แล้วเล่าให้เพื่อนฟัง จากนั้นได้ทำแผนที่ขึ้นมาใหม่ เรียกว่าแผนที่ความเสี่ยง (Risk map) โดยการวาดแผนที่ชุมชนคือโล่ป่าตानी แล้วทาบแผนผังโครงการลงไปบนแผนที่ อาทิ สะพานขนส่งถ่านหิน ท่อน้ำที่จะสูบจากทะเล ท่อน้ำทิ้ง อาคารเก็บถ่านหิน บ่อซีเมนต์ จุดระบายน้ำ ฯลฯ เพื่อให้เห็นภาพว่าโครงการที่จะสร้างขึ้นจะทับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่เดิมอย่างไร เช่น การวางท่อน้ำในทะเลที่ทับแนวปะการังและที่วางเครื่องมือประมง ชายหาดที่ใช้ในการรณรงค์เคย หาดทราย ทอดแหจับปลาจะพง จะถูกขุดเพื่อวางท่อน้ำขนาดใหญ่เพื่อสูบน้ำทะเลเข้าสู่ระบบหล่อเย็น เป็นต้น ทำให้เห็นความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังได้สำรวจลำคลองในป่าชายเลนเพื่อดูความเชื่อมต่อระหว่างจุดระบายน้ำจากโครงการที่ลงไปทางคลองตูดหยง ซึ่งพบว่าเส้นทางน้ำนี้เชื่อมผ่านป่าชายเลนไปได้ถึงป่าตानी ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมในอดีต ปัจจุบันเป็นพื้นที่ทำกินของประมงพื้นบ้าน ที่มีการวางเครื่องมือประมงตลอดแนวคลอง รวมถึงการวางเครื่องมือประมงในป่าชายเลนด้วย

© จันทรกลาง กันทอง/กรีนพีซ

3. คาดการณ์ผลกระทบต่อชุมชน

จากการทำแผนที่ความเสี่ยง ชุมชนพบว่าโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพาส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงทางอ้อมในหลายมิติ ทั้งนี้ในการประเมินผลกระทบโดยชุมชน ได้ทำการจัดลำดับประเด็นที่มีผลกระทบรุนแรงต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน จำนวน 3 ประเด็น คือ ผลกระทบจากการบังคับโยกย้ายถิ่นฐาน ผลกระทบต่อการทำประมง และผลกระทบต่อการทำเกษตร ได้แก่ ชาวพื้นเมือง แดงโมรวมถึงการทำเกษตรแบบผสมผสาน

ผลกระทบต่อจากการบังคับโยกย้ายถิ่นฐานของประชาชน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชนซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความล่มสลายของชุมชนได้ เนื่องจากพื้นที่ที่ตั้งโครงการและโดยรอบ เป็นที่ตั้งของชุมชน ศาสนสถาน และพื้นที่ประกอบอาชีพทั้งการเกษตร และการประมง ประชาชนจำนวนกว่า 152 ครัวเรือน จะต้องโยกย้ายออกจากพื้นที่ ไม่นับรวมถึงชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่ตั้งโรงไฟฟ้า ที่อาจจำใจโยกย้ายถิ่นฐานโดยไม่ได้ค่าชดเชยใด ๆ ในอนาคตจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจนไม่เหมาะกับการอยู่อาศัย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 7)

ผลกระทบต่อการทำประมงพื้นบ้าน เนื่องจากกระบวนการผลิตไฟฟ้าโดยใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยเฉพาะระบบนิเวศของแม่น้ำ ลำคลอง ป่าชายเลน ชายหาด และทะเล ทั้งในระยะก่อสร้างที่ต้องมีการขุดขยายหาด ขุดทรายได้ทะเลเพื่อวางท่อน้ำ และการก่อสร้างท่าเรือ การนำน้ำทะเลเข้าสู่โครงการวันละ 9 ล้านลูกบาศก์เมตร ถ้าม่านหินที่เกิดจากการผลิตที่จะฝังอยู่ในพื้นที่โครงการ รวมถึงน้ำทิ้งจากกระบวนการผลิตที่อุณหภูมิสูงขึ้น และน้ำที่ระบายออกจากโครงการสู่ทะเลและป่าชายเลนที่อยู่ติดกับพื้นที่โครงการ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อตรงต่อการทำประมง โดยเฉพาะประมงพื้นบ้านซึ่งเป็นวิถีชีวิตและอาชีพหลักของชุมชนรอบตึอโล๊ะปาดานี ซึ่งมีอาชีพที่เป็นห่วงโซ่เกี่ยวเนื่องกับการทำประมงอีกเป็นจำนวนมาก

ผลกระทบต่อการทำเกษตร เนื่องจากการเผาไหม้ถ่านหินตลอด 24 ชั่วโมงจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพอากาศ ซึ่งจะมีผลกระทบโดยตรงต่อการทำเกษตรและความมั่นคงทางอาหารของคนตึอโล๊ะปาดานี โดยเฉพาะที่เทพา ซึ่งเป็นที่ตั้งโครงการ วิธีการปลูกข้าวยังเป็นวิถีที่เอื้อเพื่อ ฟังฟังและเคารพต่อธรรมชาติ ครัวเรือนจำนวนไม่น้อยที่ยังมีนาของตนเอง เพื่อปลูกข้าวไว้รับประทานในครอบครัวตนเองในแต่ละปี นอกจากนี้พื้นที่อำเภอเทพา ยังขึ้นชื่อในเรื่องของแดงโม ในฐานะที่เป็นแหล่งปลูกขนาดใหญ่และแหล่งซื้อขายกระจายแดงโมสู่จังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งทั้งข้าวและแดงโม เป็นพืชที่มีความไวต่อสารมลพิษทางอากาศ ซึ่งในรายงานอีเอชไอเอ ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในบทที่ 5 หน้า 271 ว่ามีความเสี่ยงระดับสูงหากมีการเกิดขึ้นของโรงไฟฟ้าถ่านหิน

7

ผลกระทบ จากการบังคับ โยกย้ายและ การจำยอม ย้ายถิ่น

โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพาจะสร้างอยู่บนพื้นที่กว่า 2 พันไร่ ครอบคลุมที่อยู่อาศัยของประชากร มัสยิด โรงเรียนปอเนาะ กุโบร์ และพื้นที่ทำกินของชาวบ้านทั้งบนบกและในทะเล ในรายงานอีเอชไอเอ ระบุว่า จะมีครัวเรือนที่ถูกโยกย้ายทั้งหมดจำนวน 152 ครัวเรือน

ตั้งแต่เกิดมาผมอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีค่า ไม่มีเงินทองหรือของมีค่าที่จะมาซื้อสิ่งแบบนี้ได้ ที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่บริสุทธิ์ ทะเลที่สวยงาม หรือมีญาติมิตรพี่น้อง ไม่ว่าจะคนไทยมุสลิมหรือคนต่างศาสนาสมากรอยู่ร่วมกันไปมาหาสู่กันได้ พื้นที่เทพาเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งแวดล้อมมีวัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน แต่สุดท้ายสิ่งเหล่านี้พอเริ่มแค่กระบวนการแรกของโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินก็สร้างความแตกแยกในหมู่บ้าน ให้กับพี่น้อง คือเริ่มมีความไม่เข้าใจ ไม่มั่นใจในความเป็นมิตรสหาย เราหากินในทะเล มีการเพาะปลูกอีกมากมาย ถ้าโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินลงมา เรายังไม่รู้เลยว่าเราจะไปอยู่ที่ไหน ยังไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ยังไง และจะมีอาชีพยังไง หากินกันยังไง จะใช้ชีวิตข้างหน้ายังไง การโยกย้ายออกจากพื้นที่ ผมมองว่ามันไม่ใช่แค่การโยกย้ายออกจากพื้นที่ แต่มันคือการล่มสลาย การทำลายชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ผมมองว่ามันเป็นความปวดร้าวที่ถูกกระทำอย่างรุนแรง ไม่สามารถจะอธิบายเป็นคำพูดได้ว่ามันรู้สึกยังไง ถ้าคนไม่เคยถูกย้ายออกจากสิ่งที่เรารัก สิ่งที่เราผูกพันตั้งแต่เกิด ผมเกิดที่นั่น โตที่นั่น ไม่ได้เกิดที่โรงพยาบาล เกิดจากหมอต้มยำ สิ่งแรกที่ได้เห็นคือทะเล ศาสนาและความเป็นมลายู เป็นสิ่งแวดล้อมที่เสริมให้อยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ ผมลงทะเลครั้งแรกเมื่ออายุ 8 ปี ออกทะเลกับปู่ ปู่สอนเรื่องการหากินในทะเล การใช้ชีวิตกับทะเล การใช้ชีวิตในหมู่บ้าน ศาสนาอิสลามจะสอนให้เป็นคนที่มีสัมพันธ์จิตกับญาติพี่น้องที่แน่นแฟ้นมาก

ซานูชี สาและ¹ ชาวประมงพื้นบ้าน สะท้อนความรู้สึก ซึ่งไม่ต่างไปจากหลายๆ คนที่มีบ้านอยู่ในพื้นที่ที่ กฟผ.จะสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน และถูกบังคับให้ย้ายออกไปจากบ้านเกิดของตนเอง ความรู้สึกเหล่านี้ได้กลายมาเป็นแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นของชาวบ้านในการอ่านและศึกษา รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอย่างละเอียด โดยเฉพาะมิติทางด้านสังคม

¹ เวทีนโยบายสังคม (Social Policy Forum) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่จัดขึ้นในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2561

จากนั้นได้ทำการประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง โดยใช้กรอบการประเมิน (คำถามและตัวชี้วัด) เดียวกันกับที่ในรายงาน EHIA ของโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา และได้เปรียบเทียบผลลัพธ์จากการประเมินผลกระทบโดยชุมชนและบริษัทที่ปรึกษาดังตารางข้างล่างนี้

การประเมินผลกระทบทางสังคมในรายงานอีเอชไอเอ	การประเมินผลกระทบทางสังคมโดยชุมชน
1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร	
การอพยพเข้ามาของแรงงานก่อสร้าง 3,500 คน ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นแบบกะทันหันของคนแปลกหน้าทันทีและมีจำนวนมากว่าประชากรทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ 4 บ้านคลองประดู่ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมเป็นอย่างมาก มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคระบาด การเกิดแบบแผนการเจ็บป่วยใหม่ ๆ มีผลกระทบทางลบที่รุนแรงมากที่สุด (รายงานอีเอชไอเอ ฉบับนำเสนอ กก.วล. หน้า 5-384)	ชุมชนเห็นสอดคล้องกับรายงานอีเอชไอเอ นอกจากนี้ คนที่จะย้ายเข้ามาจะไม่ได้มีแค่แรงงาน แต่มีครอบครัวของแรงงานด้วย ทำให้มีจำนวนมากกว่า 3,500 คน และอาจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาเรื่องโรคติดต่อ ยาเสพติด อาชญากรรม เป็นต้น
เชิงลบมากที่สุด	เชิงลบมากที่สุด
2. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวและเครือญาติ	
ความสัมพันธ์ของกลุ่มครอบครัวและเครือญาติในบางพื้นที่ต้องสูญเสีย อันเป็นผลมาจากการอพยพโยกย้ายเกือบทั้งหมดของครัวเรือนในหมู่ที่ 4 บ้านคลองประดู่ การกราบไหว้บรรพบุรุษในสุสานมุสลิมอาจเป็นไปด้วยความยากลำบาก ชาวประมงอาจต้องเปลี่ยนไปสู่อาชีพใหม่ หรือออกเดินเรือไปไกลมากขึ้น ใช้เวลายาวนานมากขึ้นเพื่อจับสัตว์น้ำ (รายงาน อีเอชไอเอ ฉบับนำเสนอ กก.วล. หน้า 5-385)	ชุมชนเห็นสอดคล้องกับรายงานอีเอชไอเอ แต่ในรายงานไม่ได้มีมาตรการที่ชัดเจนเพื่อดูแลผลกระทบ และบรรเทาปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
เชิงลบมากที่สุด	เชิงลบมากที่สุด
3. วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน	
ชาวบ้านเทพามีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับหลักศาสนาอิสลาม รักสันติภาพ ความสงบ และยึดมั่นในหลักศาสนา การเข้ามาของโรงไฟฟ้าถ่านหินและแรงงานอาจนำมาซึ่งกิจกรรมที่ขัดต่อหลักคำสอน นำพาให้ชีวิตชาวมุสลิมในเขตเทพาขาดความเป็นอิสระ ความไม่สบายใจ น่าจะกระทบต่อชีวิตคนในชุมชนในระดับมาก (รายงานอีเอชไอเอ ฉบับนำเสนอ กก.วล. หน้า 5-387)	ชุมชนเห็นสอดคล้องกับรายงานอีเอชไอเอ ในประเด็นเรื่องวิถีปฏิบัติทางศาสนา นอกจากนี้ กิจกรรมที่ กฟผ. เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ยังมีส่วนก่อให้เกิดความแตกแยกในชุมชนเองระหว่างกลุ่มที่เห็นด้วยกับกลุ่มคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน
เชิงลบมาก	เชิงลบมากที่สุด
4. การเปลี่ยนแปลงต่อการปกครองส่วนท้องถิ่น	
ท้องถิ่นมีแผนพัฒนาที่ชัดเจนในการพัฒนาศักยภาพประชาชนและพัฒนาชุมชน เชื่อมั่นได้ว่าการเข้ามาของโรงไฟฟ้าถ่านหินทำให้เกิดรายได้เข้าท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก ถือเป็นทิศทางในเชิงบวก (รายงานอีเอชไอเอ ฉบับนำเสนอ กก.วล. หน้า 5-387)	ท้องถิ่นต้องมีภาระเพิ่มขึ้นในการดูแล ซ่อมแซมสาธารณูปโภคพื้นฐานมากขึ้นจากการคมนาคม การจัดทำระบบน้ำประปา และไฟฟ้าให้ทั่วถึง ปัญหาการจัดการขยะที่มากขึ้น ทำให้ท้องถิ่นต้องดูแลจัดการเรื่องอุบัตินภัยสารเคมีที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ และต้องดูแลแก้ไขปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

การประเมินผลกระทบทางสังคมในรายงานอีเอชไอเอ	การประเมินผลกระทบทางสังคมโดยชุมชน
เชิงบวกมากที่สุด	เชิงลบมากที่สุด
5. ความหลากหลายของอุตสาหกรรม	
การเข้ามาของโรงไฟฟ้าถ่านหิน สามารถส่งเสริมและสนับสนุนรายได้การจ้างงานในภาคประชาชน อุตสาหกรรมและบริการต่างๆ ทั้งธุรกิจที่พัก โรงแรม บริการรถเช่าเหมา การจัดการท่องเที่ยว การล่องเรือ ที่มีอยู่ในพื้นที่จะได้รับผลประโยชน์ในทิศทางบวก (รายงานอีเอชไอเอ ฉบับนำเสนอ กก.วล. หน้า 5-388)	ในการประเมินผลกระทบควรมีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจ หรือตัวเลขทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เห็นถึงมูลค่าของอุตสาหกรรมต่างๆ ที่จะเข้ามา และอุตสาหกรรมหลากหลายที่จะเกิดขึ้นก็อาจไม่ได้เหมาะสมกับชุมชน ความหลากหลายทางการเกษตรย่อมดีกว่าความหลากหลายทางอุตสาหกรรม
เชิงบวกมากที่สุด	เชิงลบมากที่สุด
6. ความยุติธรรมในการจ้างงาน	
หากมีการจ้างแรงงานชาวบ้านหรือกลุ่มภาคประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการจ้างชั่วคราวหรือระยะยาว ต่างต้องดำเนินไปตามมาตรฐานค่าแรงขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนด ทิศทางความยุติธรรมจึงสามารถรับได้ และประเมินไว้ในทิศทางบวก (รายงานอีเอชไอเอ ฉบับนำเสนอ กก.วล. หน้า 5-388)	ปัจจุบันโอกาสในการทำมาหากินของคนในชุมชนมีมากมาย เพราะทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ คนท้องถิ่นไม่มีโอกาสได้เข้าทำงานตามที่ กฟผ. กล่าว เพราะไม่มีทักษะตรงกับที่โรงไฟฟ้าถ่านหินจะจ้าง อีกทั้งค่าแรงขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดนั้น ยังน้อยกว่ารายได้ปัจจุบันของชาวบ้านในแต่ละวัน
เชิงบวกมากที่สุด	เชิงลบมากที่สุด
7. การเกิดชนชั้นใหม่ในชุมชน	
หลังการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินจะเกิดการรวมกลุ่มขึ้นทั้งกลุ่มเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย แต่ปัจจุบันยังไม่เกิดข้อพิพาทและการปะทะ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ส่วนกลุ่ม “สังคมใหม่” ที่เป็นพนักงานโรงไฟฟ้าถ่านหิน ยังไม่สามารถประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ แต่เชื่อว่าซีเอสอาร์ จะเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์ (รายงานอีเอชไอเอ ฉบับนำเสนอ กก.วล. หน้า 5-390)	ปัจจุบันแม้ยังไม่มีโรงไฟฟ้าถ่านหิน ก็เกิดความแตกแยกขึ้นในชุมชนระหว่างกลุ่มคนสนับสนุนและกลุ่มคัดค้านโครงการ หากมีคนจากภายนอกอพยพเข้ามาจะยิ่งเกิดความแปลกแยกเพิ่มมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้มาตรการในการทำซีเอสอาร์ จะไม่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์ ผสานรอยร้าวที่เกิดขึ้นได้ เพราะไม่เข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน
เชิงลบปานกลาง	เชิงลบมากที่สุด
8. การล่มสลายของเครือข่ายทางสังคม	
การอพยพคนในพื้นที่ออก ต้องขาดการติดต่อกับเพื่อนหรือเครือญาติที่อยู่ใกล้เคียง เนื่องจากคนในหมู่บ้านต่างเป็นเครือญาติกัน การจากไปของผู้อพยพ ส่งผลต่อสภาพจิตใจและความรู้สึกของผู้ที่ยังอาศัยอยู่ที่เดิม เป็นประเด็นที่สำคัญและเป็นผลกระทบในระยะเวลายาวนาน และกระทบโดยตรง (รายงานอีเอชไอเอ ฉบับนำเสนอ กก.วล. หน้า 5-390)	ชุมชนเห็นสอดคล้องกับรายงานอีเอชไอเอ นอกจากนี้ กิจกรรมทางศาสนาหลายกิจกรรมที่มีลักษณะของความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาติที่จะได้รับผลกระทบหากญาติพี่น้องอพยพโยกย้ายออกไป
เชิงลบมาก	เชิงลบมากที่สุด

ผลกระทบจากการบังคับโยกย้ายถิ่นฐานนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนในพื้นที่โดยตรง ผู้คนเหล่านี้จะถูกถอนรากออกจากถิ่นที่อยู่เดิม (uprooted) นำไปสู่การสูญเสียพื้นที่ทำกินทั้งบนบกและในทะเล สูญเสียสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และสุดท้ายคือ สูญเสียวิถีทำมาหากินที่เคยตั้งอยู่บนฐานของทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก

ในขณะที่ รายงานอีเอชไอเอโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา มุ่งประเมินแต่ผลกระทบการย้ายถิ่นของประชาชนออกจากพื้นที่ก่อสร้างเพียงแต่การสูญเสียบ้าน และพื้นที่ทำกินบางส่วนเท่านั้น (เฉพาะที่เพาะปลูก ไม่ครอบคลุมถึงในทะเล) นำไปสู่การกำหนดมาตรการรองรับแบบไม่เห็นถึงชีวิตของคน เน้นแต่การชดเชยค่าเสียหายเป็นตัวเงินเป็นหลัก โดยมุ่งเน้นแต่การซื้อที่ดินจากเอกชน การขอใช้และขอถอนสภาพที่สาธารณประโยชน์ และจ่ายค่าทดแทนทรัพย์สินประชาชนที่เข้าครอบครองหรือทำประโยชน์ในที่ดินสาธารณะ โดยไม่ได้ทำการประเมินผลกระทบจากการบังคับโยกย้ายถิ่นฐานที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตทั้งหมดของชาวบ้านที่เคยอาศัยและทำมาหากินในพื้นที่นี้อย่างครอบคลุมทุกด้าน

การประเมินผลกระทบจากการบังคับโยกย้ายถิ่นฐานจำเป็นต้องทำอย่างรอบด้าน และให้ความสำคัญกับประเด็นละเอียดอ่อนในพื้นที่ เช่น สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่มีการสร้างและส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างยาวนาน ทั้งนี้ การประเมินผลกระทบและมาตรการรองรับในรายงานอีเอชไอเอโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพานั้น ไม่เป็นไปตามหลักวิชาการ และไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในพื้นที่ เนื่องจากสาเหตุสำคัญ 4 ประการ คือ

1 ตามหลักการสากลแล้ว การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชน ต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญอย่างแรกคือ ต้องหลีกเลี่ยง “การบังคับโยกย้ายถิ่นฐาน” ของคนในท้องถิ่นเดิม การบังคับโยกย้ายถิ่น หรือบังคับไล่อื้อ (Forced Eviction) ถือเป็น การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ทุกคนสิทธิในเสรีภาพในการโยกย้ายและเลือกถิ่นที่อยู่ (Right to liberty of movement and freedom to choose residence) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับไล่อื้อ (Forced Eviction) ของพลเมืองในราชอาณาจักร ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) นอกจากนี้ ยังถือเป็น การละเมิดสิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

2 ในรายงานอีเอชไอเอมีการประเมินผลกระทบจากการบังคับโยกย้ายถิ่นฐาน (Forced eviction) ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ส่งผลต่อการกำหนดมาตรการรองรับแบบไม่เห็นถึงชีวิตของคน เน้นแต่การชดเชยค่าเสียหายเป็นตัวเงินเป็นหลัก สาเหตุที่การประเมินผลกระทบไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง เนื่องจากไม่มีการกำหนดกรอบในการประเมินผลกระทบจากการย้ายถิ่นโดยเฉพาะ ทำให้กำหนด

วิธีการประเมินผลกระทบผิ ด ในรายงานใช้วิธีการประเมินความคิดเห็นประชาชนในพื้นที่ตั้งโครงการ (ผู้ที่ถูกอพยพโยกย้าย) ซึ่งถือเป็นเพียงการสำรวจความคิดเห็น ไม่ใช่ “การประเมินผลกระทบ” (Impact Assessment) ในขณะที่การแปลผลและการกำหนดระดับความรุนแรงของผลกระทบไม่ได้นำข้อมูลพื้นฐาน (Baseline) ที่สำคัญมาใช้เป็นฐานในการประเมินทั้งหมด แต่เลือกเขียนเฉพาะผลกระทบที่คิดว่าจะมีมาตรการบรรเทาได้ และลดระดับความรุนแรงของผลกระทบลง เมื่อคาดประมาณระดับความรุนแรงของผลกระทบผิ ด และไม่ครอบคลุม นำไปสู่กำหนดมาตรการรองรับผลกระทบผิ ด ไม่มีแผนปฏิบัติการรองรับหลังการโยกย้ายถิ่นฐาน (Resettlement Action Plan) และ แผนการฟื้นฟูวิถีชีวิต (Livelihood Restoration Plan) ตามหลักที่ควรจะเป็น

3 ในรายงานอีเอชไอเอไม่มีการประเมินผลกระทบต่อ “คนจ่ายอมย้าย” อีก 3 กลุ่มสำคัญ ซึ่งคนกลุ่มเหล่านี้ อาจจะไม่มืทรัพยากรเพียงพอที่จะย้ายถิ่นไปที่อยู่ใหม่ในอนาคต ในขณะที่เจ้าของโครงการเองก็ไม่ได้กำหนดมาตรการรองรับสำหรับกลุ่มนี้ ได้แก่ 1) กลุ่มผู้อาศัยอยู่รอบโครงการและอาจได้รับผลกระทบในอนาคต เช่น ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจากถ่านหิน สารเคมี และน้ำท่วมจากการถมที่ดินและสร้างกำแพงของโรงไฟฟ้าถ่านหิน 2) กลุ่มผู้ที่สูญเสียพื้นที่ทำกินทั้งบนบกและในทะเล ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงและเพาะปลูกซึ่งต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่ถูกล้อมรั้วไปเป็นของโรงไฟฟ้าถ่านหิน เมื่อไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทำมาหากินได้เหมือนเดิม ในท้ายที่สุดชาวบ้านเหล่านี้ก็ต้องอพยพออกไปหางานทำที่อื่น หรือส่งลูกหลานไปทำงานที่อื่นแทน ดังนั้น ชาวเทพาในรุ่นต่อ ๆ ไปมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้ย้ายถิ่น และอาศัยอยู่ในพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่บ้านเกิดของตัวเอง และ 3) กลุ่มผู้ที่อาจสูญเสียพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้นในอนาคต อันเนื่องมาจากผลกระทบจากการดำเนินการโรงไฟฟ้าถ่านหิน เช่น กรณีน้ำเสียจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน อาจทำให้สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าโกงกางด้านที่ติดกับคลองตุงหยงที่เชื่อมต่อไปกับท่อทิ้งน้ำเสียของโครงการตายไป

แผนที่แสดงพื้นที่กลุ่มคนจ่ายอมย้าย

4 การบังคับโยกย้ายถิ่นฐานอาจส่งผลต่อการล่มสลายของชุมชนมุสลิมในพื้นที่ และกลุ่มมุสลิมที่จะไปตั้งชุมชนใหม่ ประเด็นอ่อนไหวที่สำคัญสำหรับกลุ่มที่จะถูกบังคับโยกย้ายถิ่นฐานในกรณีของโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา คือ กว่าร้อยละ 90 เป็นชาวมุสลิมที่มีระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาที่แตกต่างจากกลุ่มทั่วไป แม้ในข้อมูลพื้นฐานของรายงานอีเอชไอเอได้ระบุถึงลักษณะเฉพาะของคนกลุ่มนี้ แต่เมื่อรายงานถึงผลกระทบจากการย้ายถิ่นออกของชาวบ้าน กลับขาดการคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของความเป็นชุมชนมุสลิม ทั้งในประเด็นการตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ องค์ประกอบของความเป็นชุมชนมุสลิม (ที่ดินวักฟ มัสยิด กุโบร์ และโรงเรียนปอเนาะ) และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมุสลิมที่มีวิถีปฏิบัติที่พึ่งพากันตามหลักศาสนา แม้ในรายงานอีเอชไอเอจะวางแผนการก่อสร้างโดยยังคงให้มีมัสยิดและกุโบร์ไว้ในพื้นที่ แต่ถ้าดูแผนภาพโครงการที่ทาบบนพื้นที่ชุมชน แทบจะไม่มีทางเข้าเลย รวมถึงมัสยิดที่เข้าไปอยู่ในรั้วของโรงไฟฟ้าถ่านหิน ซึ่งชาวบ้านต่างมั่นใจว่าจะกลายเป็นมัสยิดร้างแน่นอน เพราะไม่มีคนเข้าไปทำละหมาด เมื่อไม่มีคนเข้าไปประกอบพิธีกรรม ก็กลายเป็นมัสยิดร้างในที่สุด ความเป็นชุมชนของคนมุสลิมก็ไม่ครบองค์ประกอบอยู่ดี

“ นอกจากนี้ มาตรการบรรเทาผลกระทบที่ระบุไว้ในรายงานชาวบ้านเทพาเองก็มีการตั้งข้อสังเกตถึงเหมาะสมและเป็นไปได้ของแต่ละมาตรการ ยกตัวอย่างเช่น ในรายงานอีเอชไอเอโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา ระบุมาตรการที่จะเพิ่มการจ้างงานกว่า 3,000 คน ในระหว่างก่อสร้างโครงการ โดยจะพิจารณาจ้างงานในท้องถิ่นเป็นอันดับแรก ประเด็นที่ต้องคิดต่อคือ กักกะฟีมือของคนในพื้นที่นั้น ตรงตามที่ทางโครงการต้องการจ้างงานหรือไม่ หรือท้ายที่สุดแล้ว หากอำนาจในการตัดสินใจหาคนงานมาทำงานในเขตพื้นที่ก่อสร้างโรงงานเป็นของบริษัทที่รับเหมาไป ดังนั้น ทางบริษัทมีสิทธิ์จะจ้างแรงงานจากพื้นที่อื่นๆ หรือจ้างแรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานแทน ก็เป็นได้ ในทางตรงกันข้าม กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่เองก็มีอาชีพที่สามารถหาเลี้ยงครอบครัว และมีเงินเก็บออมได้อย่างสบายอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องผันตัวเองไปเป็นแรงงานหรือกรรมกรก่อสร้างในพื้นที่โรงไฟฟ้าถ่านหิน

”

8

ข้อเสนอต่อ การพัฒนา ต่อโละปาตานี อย่างยั่งยืน

ประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 193 ประเทศ ที่ต้องการจะขับเคลื่อนประเทศเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) ในปี พ.ศ.2573 โดยตั้งไว้ 17 ข้อได้แก่ ขจัดความยากจน ขจัดความหิวโหย มีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี การศึกษาที่เท่าเทียม ความเท่าเทียมทางเพศ การจัดการน้ำและสุขาภิบาล พลังงานสะอาดที่ทุกคนเข้าถึงได้ การจ้างงานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม นวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน ลดความเหลื่อมล้ำ เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน แผนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก สังคมสงบสุข ยุติธรรม ไม่แบ่งแยก ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง ตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการพัฒนาเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้อย่างแท้จริง (self-determination) ไม่มีใครถูกขูดเยียด เบียดขับและตกเป็นเหยื่อของการพัฒนา ดังนั้น โครงการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในตึอโละปาตานี จึงต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักการและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย

ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนตึอโละปาตานีมีวิถีที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อย่างแยกออกได้ยากทั้งในมิติเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตตามหลักการของศาสนาตลอดจนวัฒนธรรมของชาวมุสลิม วิถีนี้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่หลายข้อ โดยเฉพาะมิติด้านความมั่นคงทางอาหาร การใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทรัพยากรทางทะเล การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางบก ที่จะเห็นได้ว่าทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้โดยง่าย และอย่างเท่าเทียมกัน ดังเช่น การหากุ้ง หอย ปู ปลา ในแม่น้ำ ลำคลอง ป่าชายเลน ชายหาด ทะเล

© จันทรกลาง ก็นอง/กรีนพีซ

มาเป็นอาหารและขายเป็นรายได้ในการเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ยังมีกติกาของชุมชนในการกำหนดการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างยั่งยืนอีกด้วย ถือเป็นความอยู่ดีมีสุขโดยที่รัฐแทบจะไม่ต้องลงทุนอะไรเพิ่มเลย

ตึอโละปาตานีมีศักยภาพเป็นแหล่งผลิตอาหารไม่เพียงแต่สำหรับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนตึอโละปาตานีให้มีความมั่นคงทางอาหารเท่านั้น แต่หากมีการจัดการที่ดี ตึอโละปาตานีสามารถเป็นแหล่งผลิตอาหารสำหรับอาเซียนและสำหรับภูมิภาคอื่น ๆ ได้ด้วย นอกจากนี้ตึอโละปาตานียังมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีความโดดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และวิถีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์

ในขณะที่โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา ซึ่งนอกจากจะเป็นการผลิตพลังงานที่ขัดต่อเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติแล้วยังจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศทั้งทางบก ทางทะเล ซึ่งจะกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และการทำมาหากินของชุมชนที่พึ่งพาฐานทรัพยากรนี้ในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการทำประมงพื้นบ้านและการเกษตร อันเป็นพื้นฐานของการผลิตอาหารและความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้การอพยพชาวบ้านจำนวน 152 ครัวเรือนออกไปจากพื้นที่จะส่งผลต่อความมั่นคงของชีวิตของชาวบ้านเหล่านั้น รวมถึงความล่มสลายของชุมชน

“เพื่อความมั่นคงทางพลังงานแล้วเราจะต้องสูญเสียชีวิต สูญเสียชุมชนไปเท่าไรก็ไม่เป็นไร วิถีคิดแบบนี้ไม่ถูกต้อง การพัฒนาที่ยั่งยืนเราต้องไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง ไม่ใช่คณิตศาสตร์ของคนข้างมากสำคัญกว่าคนข้างน้อย ไม่ใช่การมองความมั่นคงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วไม่สนใจสิ่งหนึ่ง ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางพลังงานคือความรับผิดชอบร่วมกันของสังคม” ศ.สุริชัย หวันแก้ว กล่าวใน Social policy forum เรื่อง การบังคับโยกย้ายถิ่นฐานจากโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินเทพา จัดที่ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2561

ดังนั้น ตึอโละปาตานี จึงไม่เหมาะสมกับการเป็นที่ตั้งของโรงไฟฟ้าถ่านหิน

© จันทรกลาง ก็นอง/กรีนพีซ

“

ต้อโละปาตานีมีปะการังขนาดใหญ่ มีเรือประมงพื้นบ้านกว่า 5,000 ลำ ป่าชายเลนหนึ่่นกว่าไร่ เป็นที่พักพิงของ สัตว์น้ำวัยอ่อน มีปลาเศรษฐกิจอย่าง ปลากุเลา ปลากระพงขาว ปลากระบอก และปู ชาวประมงบางคนจับปลาได้ด้วย มือเปล่า เทพายังส่งออกปลากุเลา ไปยังกรุงเทพฯ มีปลาตุ๊กทะเลเป็น อาหารของโลมาแล้ว ท่านยังบอกว่า ทะเลเราเสื่อมโทรม

”

ดอเลาะ อาแว

ตัวแทนเครือข่ายต้อโละปาตานี